

Expansionisme op Ceylon (1646-1702)

De opkomst en afgang van het expansionistische beleid van de gouverneurs van Ceylon.

Sven Goethals

Studentnummer: 2982498

Universiteit Leiden, Faculteit Geesteswetenschappen

BA-Scriptie Geschiedenis

Scriptiebegeleider: Lennart Bes

Woorden: 14889

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Historische achtergrond	4
Historiografie	6
Memories van Overgave	7
Structuur	8
Hoofdstuk 1: De aanloop naar het expansionisme (1646-1662)	10
1.1 Inleiding.....	10
1.2 Joan Maetsuyker (1646-1650)	10
1.3 Jacob van Kittensteyn (1650-1662)	13
1.4 Adriaan van der Meijden	16
1.5 Conclusie	19
Hoofdstuk 2: Het expansionisme (1662-1679)	20
2.1 Inleiding.....	20
2.2 Rijcklof van Goens (1662-1663).....	20
2.3 Interim Gouverneurs (1663-1664):	23
2.4 Rijcklof van Goens (1665-1675).....	24
2.5 Rijcklof van Goens junior (1675-1679)	28
2.6 Conclusie	30
Hoofdstuk 3: Pacificatie en verzoening.....	32
3.1 Inleiding.....	32
3.2 Lauerns Pijl (1679-1692)	32
3.3 Thomas van Rhee (1692-1697)	37
3.4 Gerrit de Heere (1679-1702).....	40
3.5 Conclusie	42
Conclusie	45

Inleiding

Tegenwoordig herinnert op Sri Lanka weinig nog aan de tijd dat het eiland onderdeel was van het netwerk van VOC-kantoren in Azië. Ceylon, de toenmalige naam van Sri Lanka, was na Batavia het grootste VOC-kantoor qua personeelsomvang.¹ Het merendeel van dit personeel bestond uit soldaten, die noodzakelijk waren voor het voeren van een militair expansionistisch beleid. Eerst tegen de Portugezen (1638–1658) en vervolgens tegen het inheemse koninkrijk Kandy (1656–1679).

Na deze militaire campagnes sloeg de VOC op Ceylon een andere weg in. Het beleid werd vreedzamer van aard en gekenmerkt door meer samenwerking met de lokale bevolking, een opmerkelijke koerswijziging binnen het verder vaak op militaire dominantie en handel gerichte VOC-netwerk. Deze beleidswijziging hing deels samen met de beperkte troepenmacht waarover de VOC beschikte, wat grootschalige territoriale overheersing bemoeilijkte. Andere VOC-kantoren in Azië beperkten zich doorgaans tot handel vanuit enkele strategische havens, in samenwerking met lokale machthebbers.

Tegen deze achtergrond rijst de vraag waarom de VOC op Ceylon aanvankelijk wel koos voor een agressief expansionistisch beleid, en waarom dit later zo radicaal omsloeg. Dit essay onderzoekt die vraag door in te zoomen op de rol van de gouverneurs van Ceylon, die op het eiland zelf de hoogste beleidsverantwoordelijkheid droegen. De analyse bestrijkt de periode van 1646 tot 1702, met bijzondere aandacht voor de gouverneurs van Joan Maetsuyker tot en met Gerrit de Heere.

Het onderzoek richt zich uitsluitend op het grondgebied van het eiland Ceylon. Hoewel ook enkele handelsposten aan de Indiase kust (circa 1665 en 1685) onder het bestuur van de gouverneur van Ceylon vielen, vallen deze buiten de reikwijdte van dit onderzoek vanwege de beperkte omvang en focus. De centrale casus is de expansie van de VOC ten opzichte van het koninkrijk Kandy.

¹ F. Gaastra, en Ellen Kasteleijn, *De geschiedenis van de VOC* (Haarlem 1982) 78-83.

Een belangrijke bron voor dit onderzoek vormen de zogenoemde *memories van overgave*. Dit zijn bestuursverslagen die gouverneurs opstelden aan het einde van hun ambtstermijn. Wat deze documenten precies inhielden, zal later in dit essay worden toegelicht.

Historische achtergrond

Om het expansionistische beleid van de VOC op Ceylon te begrijpen, is het van belang eerst de hoofdlijnen van de koloniale geschiedenis van het eiland te schetsen. Voor de komst van de Nederlanders in de 17e eeuw werd Ceylon gekenmerkt door een lappendeken van inheemse koninkrijken. Deze politieke fragmentatie veranderde na de aankomst van de Portugezen in 1505. Door verdeel-en-heerspolitiek verdwenen deze koninkrijken geleidelijk, tot in 1621 enkel het koninkrijk Kandy, gelegen in het binnenland, resteerde.²

In de jaren dertig van de 17e eeuw zocht de koning van Kandy, Raja Singha, steun bij de VOC om de Portugezen van het eiland te verdrijven. In ruil daarvoor zou Kandy de kosten van de VOC-deelname vergoeden, terwijl de VOC een monopolie kreeg op de specerijenhandel, waaronder de zeer gewilde kaneel van Ceylon – naar verluidt van superieure kwaliteit. Dit monopolie op een wereldwijd schaars product zou later een belangrijke drijfveer blijken voor het agressieve beleid van de Compagnie op het eiland.

De alliantie met Kandy was voor de VOC echter niet alleen economisch aantrekkelijk. Nederland bevond zich in die periode ook in oorlog met Portugal, en een extra front tegen de Portugese aanwezigheid in Azië werd door de Staten-Generaal positief ontvangen. Hoewel de VOC formeel een particuliere onderneming was, stond het hoogste bestuursorgaan, de Heren XVII, in nauw contact met de Republiek. Via Batavia werd de goedkeuring van het plan doorgegeven aan het lokale kantoor op Ceylon. Deze gecombineerde politieke en economische motieven resulteerden in het verdrag van 1638, dat de basis vormde voor de gezamenlijke strijd tegen de Portugezen.³

² P. Peebles, *The history of Sri Lanka* (Westport 2006) 34-36.

³ Ibidem, 37-44.

Vrijwel onmiddellijk na de ondertekening ontstond er onenigheid over de inhoud van het verdrag. De Nederlandse versie stelde dat de VOC haar troepen mocht onderbrengen in de veroverde forten, terwijl in de versie van Kandy stond dat hiervoor eerst toestemming van de koning nodig was. Desondanks besloot de VOC de forten te bezetten en beriep zich daarbij op de hoge oorlogskosten die zij gemaakt had. De schulden die Kandy bij de Compagnie had, werden door de VOC als zodanig opgevoerd dat terugbetaling praktisch onmogelijk was. De forten werden beschouwd als onderpand tot de schuld zou zijn afgelost.⁴

Deze gang van zaken leidde tot groeiend wantrouwen tussen beide partijen. De VOC begon steeds vaker gebruik te maken van lokale informanten om op de hoogte te blijven van de situatie binnen Kandy. In dit onderzoek zal blijken dat deze inlichtingen regelmatig onbetrouwbaar waren, maar desalniettemin het wantrouwen richting Kandy versterkten. Dat had deels te maken met de manier waarop de VOC deze inlichtingen beloofde dreigende of negatieve informatie over Kandy werd ruimhartig beloond, wat de verspreiding van onjuiste maar voor de VOC gunstige berichten stimuleerde.⁵

Het onderzoek zal de opeenvolgende gouverneurs van Ceylon chronologisch behandelen om zo inzicht te krijgen in de opkomst en het plotselinge verval van het expansionistische beleid. De eerste gouverneur die in dit onderzoek aan bod komt is Joan Maetsuyker (1646–1650), de eerste die een memorie van overgave naliet. Samen met zijn opvolgers Jacob van Kittensteyn (1650–1653) en Adriaan van der Meijden (1653–1662) vormt hij het eerste blok: de pre-expansionistische periode.

Het tweede blok bestaat uit Rijcklof van Goens (1662–1663 en 1665–1675), die door historicus Arasaratnam wordt beschouwd als de architect van het expansionisme. Tijdens zijn tussenliggende afwezigheid in 1663–1664 nam Jacob Hustaert het gouverneurschap over. Na zijn terugkeer in 1665 bleef Van Goens aan tot 1675, waarna

⁴ I. Peradeniya, 'Dutch sovereignty in Ceylon: a historical survey of its problems' in Arasaratnam, *Ceylon and the Dutch, 1600-1800 : external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (1996) 105-110.

⁵ Sinnappah Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon 1658-1687* (Amsterdam 1958) 52.

hij werd opgevolgd door zijn zoon Rijcklof van Goens jr. (1675–1679), die de expansionistische fase afsloot.⁶

Het derde en laatste blok bestaat uit Laurens Pijl (1679–1692), Thomas van Rhee (1692–1697) en Gerrit de Heere (1697–1702). Deze periode wordt gekenmerkt door verminderde financiële slagkracht en een nadrukkelijker samenwerking met de lokale bevolking, waaronder het koninkrijk Kandy.

Per periode worden drie gouverneurs besproken, waarmee een representatief beeld ontstaat van het VOC-beleid in de betreffende fase. Deze driedeling komt overeen met de periodisering die later werd aangebracht door gouverneur Gustaaf Willem van Imhoff (1736–1740) in zijn memorie van overdracht. Hoewel hij de periode vóór Van Goens niet expliciet benoemt, erkent hij dat het expansionisme begint bij Van Goens, waarmee hij impliciet een breuklijn aangeeft in het VOC-beleid. Van Imhoff rekent de periode van Pijl, Van Rhee en De Heere nog door tot aan Hendrik Becker (1707–1716), maar vanwege de omvang van dit onderzoek zijn Becker en diens opvolgers buiten beschouwing gelaten.⁷ De drie gekozen gouverneurs geven naar mijn oordeel een voldoende compleet beeld van deze derde periode.

Historiografie

De door Van Imhoff gehanteerde periodisering is niet uniek. Ook de Sri Lankaanse historicus dr. Arasaratnam paste een vergelijkbare indeling toe in zijn dissertatie *Dutch Power in Ceylon 1658–1687* (1958)⁸. Samen met het werk van dr. Goonewardena⁹ behoort dit tot de eerste studies die het VOC-verleden van Ceylon vanuit een inheems perspectief benaderen. Zei richtten zich vooral op het schrijven van een historisch overzicht van de Sri Lankaanse geschiedenis, aan de hand van VOC-bronnen, omdat er uit die tijd nauwelijks inheemse bronnen beschikbaar zijn. Beide auteurs markeren het jaar 1658 als het begin van het expansionistische beleid van de VOC. Dit moment valt

⁶ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, XII-XIV.

⁷ S. Pieters en R.G. Anthonisz, *Memoir left by Gustaaf Willem baron van Imhoff, governor and director of Ceylon, to his successor, Willem Maurits Bruynink, 1740* (Colombo 1911) 3-5.

⁸ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*.

⁹ K. W. Goonewardena, en H.J. de Graaf, *The foundation of Dutch power in Ceylon 1638-1658* (Amsterdam 1958).

samen met de aankomst van Rijcklof van Goens op het eiland, destijds in de rang van generaal.¹⁰ In dit onderzoek wordt een langere tijdsperiode bestreken dan in deze werken. Door deze bredere scope ontstaat er ruimte voor het analyseren van langetermijnontwikkelingen, waardoor fundamentele vragen beter beantwoord kunnen worden, zoals: Begint het expansionisme daadwerkelijk bij Van Goens? En wat verandert er wezenlijk in de overgang naar deze fase?

Ook Europese historici hebben zich uitvoerig beziggehouden met het VOC-verleden. Dit soort overzichtswerken richten zich vaak op de ontwikkelingen van de VOC in geheel Azië, zoals *De geschiedenis van de VOC* van Gaastra.¹¹ Andere onderzoeken spitsen zich toe op een enkele gouverneur, zoals dat over de latere gouverneurs op Ceylon, zoals *The Life of Governor Joan Gideon Loten*¹² van Raat, of *Zonder eigen winne en glorie*¹³ van Van Dulm. Er zijn geen overzichtswerken over de geschiedenis van de gouverneurs op Ceylon en in het bijzonder over het expansionistische beleid dat zij voerden. Dit onderzoek zal daarom een vernieuwing zijn in de geschiedschrijving over Ceylon onder de VOC.

Memories van Overgave

De *memories van overgave* vormen een belangrijke bron voor dit onderzoek. Deze eindverslagen werden opgesteld door vertrekkende gouverneurs ten behoeve van hun opvolgers. In de beginperiode hadden deze verslagen een ongestructureerde opzet: onderwerpen en volgorde werden naar eigen inzicht gekozen. Dit bemoeilijkt de vergelijking tussen de verschillende memories, maar biedt tegelijk inzicht in wat de gouverneur zelf belangrijk achtte. Vanaf 1681 en 1696 werden, bij resolutie, richtlijnen vastgesteld voor de opbouw van deze documenten, wat de consistentie tussen latere memories verbeterde.¹⁴ Niet alle verslagen zijn echter bewaard gebleven: van Van

¹⁰ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon, 177-178*.

¹¹ Gaastra, *De geschiedenis van de VOC*.

¹² A.J.P. Raat, *The life of governor Joan Gideon Loten (1710-1789) a personal history of a Dutch virtuoso* (Hilversum 2010).

¹³ F.J.L. van Dulm, *'Zonder eigen winne en glorie': mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en onderhorigheden* (Hilversum 2012).

¹⁴ Gustaaf Willem van Imhoff, Sophia Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Gustaaf Willem baron van Imhoff, governor and director of Ceylon, to his successor, Willem Maurits Bruynink, 1740* (Colombo 1911) 4.

Kittensteyn, Van der Meijden en Gerrit de Heere ontbreken de originele memories, waardoor bij de analyse van hun beleid uitsluitend gebruik is gemaakt van secundaire literatuur.

Het gebruik van deze bronnen brengt enkele beperkingen met zich mee. Ten eerste betreft het momentopnames, geschreven aan het einde van een ambtstermijn, waardoor sommige cruciale gebeurtenissen uit de voorafgaande jaren onderbelicht blijven. Daarnaast verwijzen memories soms naar aanvullende brieven of bijlagen die buiten dit onderzoek zijn gebleven, wat het risico op onvolledigheid vergroot. Ten derde fungeerden de memories niet alleen als overdrachtsdocumenten, maar ook als verantwoordingsinstrumenten richting het hogere gezag in Batavia en Amsterdam. Gouverneurs konden hierdoor geneigd zijn hun handelen in lijn te presenteren met het officiële VOC-beleid, wat vraagt om een kritische lezing van de tekst.

Toch bieden deze documenten waardevolle inzichten, met name in wat gouverneurs dachten dat van hen verwacht werd. Ook is vaak tussen de regels door informatie te vinden die iets zegt over hun houding ten aanzien van expansionisme. Deze subtiele signalen zullen in dit onderzoek vergeleken worden met informatie uit secundaire literatuur over hun feitelijke handelen.

Een bijzonder geval is de memorie van Van Imhoff. Deze bron is niet alleen informatief, maar maakt ook deel uit van de historiografie. Van Imhoff introduceerde een periodisering in zijn verslag, waarmee hij mogelijk de latere interpretatie van het VOC-beleid op Ceylon heeft beïnvloed. Zijn bijdrage illustreert hoe bronnen zowel feitelijke gegevens bevatten als invloed uitoefenen op de geschiedschrijving zelf.

Structuur

In dit onderzoek worden de drie onderscheiden periodes elk behandeld in een afzonderlijk hoofdstuk, om zo een gerichte vergelijking mogelijk te maken tussen de gouverneurs binnen elke fase. Hoofdstuk één richt zich op de periode in aanloop naar het expansionisme, met aandacht voor de gouverneurs Maetsuyker, Van Kittensteyn en Van der Meijden. In dit hoofdstuk worden de verhoudingen onderzocht tussen de gouverneur en de verschillende machtsfactoren op Ceylon, met name ten opzichte van

Kandy, alsook de relaties met de hogere bestuursorganen binnen de VOC. de Hoge Regering in Batavia en de Heren XVII in Amsterdam. Daarbij wordt ingegaan op de ontwikkelingen die leidden tot het latere expansionistische beleid.

Hoofdstuk twee behandelt de fase van actief expansionisme, waarin het beleid van Rijcklof van Goens (sr. en jr.) centraal staat. Er wordt geanalyseerd hoe deze periode zich inhoudelijk onderscheidt van de voorafgaande fase en welke rol persoonlijke motivatie van de gouverneurs hierin speelde.

In hoofdstuk drie staat de periode van afnemende expansiedrang centraal. De gouverneurs Laurens Pijl, Thomas van Rhee en Gerrit de Heere worden besproken tegen de achtergrond van economische stagnatie en toenemende samenwerking met de inheemse bevolking. Deze driedeling sluit in grote lijnen aan bij de periodisering die Gustaaf Willem van Imhoff heeft voorgesteld in zijn memorie van overgave.

Vanwege de beperkte omvang van dit onderzoek is ervoor gekozen om per periode drie gouverneurstermijnen uit te lichten. Om die reden loopt het derde hoofdstuk tot en met De Heere, en niet door tot aan Becker, zoals bij Van Imhoff.

In elk hoofdstuk worden de drie gouverneurs afzonderlijk besproken in een eigen paragraaf, waarbij aandacht is voor hun beleid, handelen en de context waarin zij opereerden. In de conclusie worden de bevindingen periode-overstijgend met elkaar vergeleken. Tevens wordt de relevantie en houdbaarheid van de periodisering van Van Imhoff kritisch beoordeeld.

Hoofdstuk 1: De aanloop naar het expansionisme (1646-1662)

1.1 Inleiding

Het expansionisme van de VOC op Ceylon begon in 1638 met een gezamenlijke militaire campagne van de VOC en het koninkrijk Kandy tegen de Portugezen. Hoewel de kenmerkende strijd in dit hoofdstuk vooral tegen de Portugezen is, beginnen er ook al tekenen van vijandigheid te ontstaan tegen Kandy. Het verdrag zorgde namelijk al snel voor ongeregelde toestanden tussen beide partijen.¹⁵ In dit hoofdstuk staan drie gouverneurs centraal die Volgens van Imhoff niet behoren tot de periode van het expansionisme. Er wordt onderzocht of de kiem van het expansionistische beleid mogelijk al in hun bestuursperiodes te vinden is.

Een logische benadering zou zijn om Adriaan van der Meijdens ambtstermijn (1653–1662) te analyseren via zijn memorie van overgave. Deze is echter niet bewaard gebleven, op een korte verklaring na, waarin hij stelt dat Van Kittensteyn (1650-1653) reeds bekend is met de situatie op het eiland. Hij verwijst daarbij naar de memorie van zijn voorganger Joan Maetsuyker (1646–1650).¹⁶ Daarom is het noodzakelijk om de situatie voorafgaand aan het expansionistische beleid te reconstrueren aan de hand van secundaire literatuur en de beschikbare memorie van Maetsuyker.

1.2 Joan Maetsuyker (1646-1650)

Joan Maetsuyker was al actief op Ceylon vóór zijn benoeming tot gouverneur. In 1644 werd hij vanuit Batavia gestuurd om vredesonderhandelingen te voeren met Portugal. Hoewel in 1641 een wapenstilstand tussen beide landen was overeengekomen in Europa, gold deze niet in Azië. Omdat de Portugese positie op Ceylon onder druk kwam te staan, zochten zij toenadering tot de VOC. Batavia zag hier kansen in, mede uit angst dat de Staten-Generaal zich met de zaak zou bemoeien, wat een minder gunstige

¹⁵ Arasaratnam, 'Ceylon and the Dutch, 1630-1800: an essay in historiography' in: Arasaratnam, *Ceylon and the Dutch 1600-1800 : external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (Aldershot 1996) 8-9.

¹⁶ Nationaal Archief Den Haag, VOC Archief, inv.nr. 1243, Tweede boek: Batavia's ingekomen brievenboek deel I 1664, ff. 931.

uitkomst zou kunnen opleveren. Indien Portugal akkoord zou gaan met de Nederlandse voorwaarden, kreeg Maetsuyker tevens de opdracht om te peilen of zij bereid waren samen op te treden tegen het koninkrijk Kandy. Bij mislukte onderhandelingen diende de bestaande alliantie met Raja Singha behouden te blijven.

Op 9 maart 1645 werd een verdrag tussen de VOC en Portugal gesloten. Beide partijen spraken af elkaar militair te ondersteunen tegen aanvallen vanuit Kandy, al was wederzijdse hulp bij offensieve acties niet verplicht.¹⁷ Daarmee overtrad de VOC het verdrag dat eerder met Kandy was gesloten, waarin stond dat beide partijen Portugal blijvend als vijand zouden beschouwen.¹⁸

Enkele maanden later volgde een bericht uit de Republiek: de stad Negombo, op dat moment de belangrijkste VOC-vesting op Ceylon, moest worden teruggegeven aan de Portugezen. Dit was voor de Compagnie rampzalig, omdat men hoge inkomsten verwachtte uit de kaneelgebieden rond Negombo. Om dit verlies te voorkomen, claimde de VOC dat zij de stad namens Raja Singha in bezit hield. Gezien het verdrag met Portugal, waarin vijandigheden jegens Kandy waren opgenomen, was dit een ongeloofwaardige verklaring. Om gezichtsverlies te voorkomen, werd gouverneur Jan Thijssen verantwoordelijk gesteld voor het akkoord met Portugal. Batavia beweerde van niets te weten, ontsloeg Thijssen en daagde hem voor het gerecht. Opmerkelijk genoeg werd Maetsuyker, die het verdrag juist had onderhandeld, als zijn opvolger aangesteld. Batavia gaf hem opdracht om schijnbaar vriendschappelijk met Portugal om te gaan, in afwachting van een geschikt moment om zich alsnog tegen hen te keren.¹⁹ Dit onderstreept dat zelfs de hoogste VOC-autoriteiten bereid waren afspraken te schenden om strategisch terreinverlies te voorkomen.

Bij zijn aankomst op Ceylon trof Maetsuyker een gespannen situatie aan. Raja Singha stond met 2000 man voor de poorten van Negombo. Na een kleine schermutseling trok hij zich terug naar Kandy. De koning verbrak het contact met Maetsuyker volledig en probeerde door het weglokken van de plaatselijke bevolking de kaneelproductie van de VOC te ondermijnen – een strategie die hij herhaaldelijk zou

¹⁷ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon* (Amsterdam 1958) 91-99.

¹⁸ Peradeniya, 'Dutch sovereignty in Ceylon', 108-109.

¹⁹ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 111-112.

toepassen. Tot 1649 bleef de dreiging bestaan dat Portugal en Kandy zich tegen de VOC zouden keren. In dat jaar kwam er opnieuw een vredesverdrag tot stand tussen Kandy en de VOC. Dit maakte het voor de Compagnie mogelijk om de bezetting van Negombo aan de Staten-Generaal te verantwoorden. In het akkoord stond dat Kandy kaneel mocht verhandelen met bondgenoten van de VOC, mits haar schulden werden afgelost. Die schulden waren echter zodanig hoog, dat afbetaling vrijwel onmogelijk was. Uit brieven tussen Maetsuyker en Batavia blijkt dat zelfs als Kandy op miraculeuze wijze zou afbetalen, nieuwe kosten zouden worden toegevoegd.²⁰ Om dit niet te laten opvallen, werd terughoudend omgegaan met het specificeren van het verschuldigde bedrag.²¹

In zijn memorie van overgave rechtvaardigde Maetsuyker de bezetting van Negombo als onderpand voor openstaande schulden, al gaf hij toe dat de VOC geen juridisch eigendomsrecht had op de stad. Deze vorm van rechtvaardiging voor het schenden van verdragen keert vaker terug in zijn verslag. Zo schrijft hij over de bouw van fortificaties in Mature, zogenaamd om de bevolking te beschermen tegen aanvallen van Kandy.²² Hoewel bescherming inderdaad een functie kan zijn geweest, is het aannemelijker dat deze forten dienden als verdedigingslinie voor VOC-belangen.

De economische belangen worden in Maetsuykers memorie slechts summier behandeld. Kaneel en olifanten worden genoemd, maar andere producten lijken van ondergeschikt belang.²³ De VOC had de Portugese infrastructuur grotendeels overgenomen, waardoor weinig investeringen nodig waren om de productie voort te zetten.²⁴ Wel pleitte Maetsuyker voor betere behandeling van de kaste die verantwoordelijk was voor het pellen van kaneel, een essentiële schakel in het productieproces.²⁵ Zij zouden door de plaatselijke bevolking slecht behandeld zouden worden. Deze morele positie zou de VOC later gebruiken als rechtvaardiging voor

²⁰ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 122.

²¹ Ibidem, 127.

²² Reimers, *Memoir of Joan Maetsuyker*, 4-10.

²³ Ibidem, 15.

²⁴ J. van Goor, *De Nederlandse koloniën : geschiedenis van de Nederlandse expansie, 1600-1975* (Den Haag 1993) 137-139.

²⁵ Reimers, *Memoir of Joan Maetsuyker*, 10-13.

territoriale bezetting, waarbij men zich opstelde als beschermheer van de inheemse bevolking tegen het vermeend onderdrukkende bewind van Raja Singha.²⁶

De diplomatieke communicatie tussen Maetsuyker en Kandy verliep stroef, maar kende vaste rituelen. Bij elk bericht aan Raja Singha werden geschenken meegestuurd om de koning gunstig te stemmen. Deze praktijk werd ook voortgezet door zijn opvolger Jacob van Kittensteyn, die in 1650 het gouverneurschap overnam.²⁷ Maetsuyker zelf zou later Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië worden. Zijn memorie van overgave werd door latere gouverneurs vaak als leidraad gebruikt en gold als belangrijk naslagwerk.²⁸

Concluderend kan Maetsuyker worden getypeerd als een pragmatisch en opportunistisch bestuurder. Zijn beleid was sterk gericht op het veiligstellen en uitbreiden van VOC-bezit op Ceylon, vooral ten koste van Portugal, maar indirect ook ten nadele van Kandy. Zijn rol als onderhandelaar met Portugal leidde tot strategische winst, maar ook tot diplomatiek wantrouwen. Hoewel hij niet expliciet uit was op agressieve verovering van Kandy, ontstonden er tijdens zijn ambtstermijn wel conflicten met Raja Singha, waaronder de eerste gewapende confrontatie tussen beide partijen.

Wanneer expansionisme wordt opgevat als een doelbewuste poging tot gebiedsverovering met gewelddadige middelen, valt Maetsuykers beleid daar strikt genomen niet onder. De gebieden die onder VOC-controle kwamen, werden namelijk veroverd op de Portugezen, niet op de Singhalezen. Toch tonen de correspondentie met Batavia, het financiële beleid tegenover Kandy en de militaire aanwezigheid op strategische locaties aan dat de VOC wel degelijk territoriale controle nastreefde.

1.3 Jacob van Kittensteyn (1650-1662)

Jacob van Kittensteyn trad in 1650 aan als gouverneur van Ceylon, na veertien jaar dienst op verschillende factorijen in Noord-India.²⁹ Zijn memorie van overgave is niet

²⁶ Philip Post, 'Kennis, macht en continuïteit: Tradities van kennisreproductie in de Molukken (1770-1820)', *De Achttiende Eeuw* 54 (2022) 93-109, aldaar 100-101.

²⁷ M.A.P. Roelofs, en Vivian B Voss, *De VOC in Azië* (Bussum 1976) 22.

²⁸ Nationaal Archief Den Haag, VOC Archief, inv.nr. 1243, Tweede boek: Batavia's ingekomen brievenboek deel I 1664, ff. 930-931.

²⁹ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 138.

bewaard gebleven, mogelijk omdat het opstellen ervan in die tijd nog geen vaste praktijk was, of omdat hij kort na het overdragen van zijn functie overleed. Voor dit onderzoek wordt daarom hoofdzakelijk gebruikgemaakt van secundaire literatuur, gebaseerd op VOC-archieven, maar onderhevig aan de interpretatie van latere historici.

Van Kittensteyns beleid vertoont duidelijke continuïteit met dat van zijn voorganger Maetsuyker. Beide bestuurders maakten intensief gebruik van diplomatieke geschenken aan Raja Singha, in een poging de gespannen relatie met Kandy te verbeteren. Tegelijkertijd toonden zij zich terughoudend in het tegemoetkomen aan Kandyaanse eisen die de VOC-belangenschaadden.³⁰ Ook het idee om Nederlandse koloniale als goedkope werkrachten in VOC-forten te vestigen werd door Van Kittensteyn voortgezet.³¹ Uiteindelijk strandde dit.

Het driehoeksconflict tussen Portugal, de VOC en Kandy bleef tijdens zijn gouverneurschap een bron van spanningen. Het vredesverdrag met Kandy uit 1649 leidde al in 1650 tot frictie. Een gewapend conflict werd slechts voorkomen doordat Raja Singha zich, op advies van zijn astroloog terughoudend opstelde, in de overtuiging dat de sterrenstand ongeluk voorspelde. Interne opstanden in Kandy dwongen de koning bovendien tot terughoudendheid. Niettemin groeide bij de VOC het wantrouwen: de kalmte van Kandy werd opgevat als verdacht, en het gerucht dat Raja Singha een aanval voorbereidde, leidde ertoe dat Van Kittensteyn zijn troepen terugtrok binnen de forten. Dit bleek een verstandige zet, want de koning bleek inderdaad uit op het gevangennemen van VOC-soldaten, als onderhandelingsmiddel.³²

In 1652 liep de wapenstilstand tussen Portugal en de Republiek af, en hervatte de VOC de vijandelijkheden tegen de Portugezen.³³ Van Kittensteyn informeerde Raja Singha hierover, zoals beloofd in eerdere verdragen. Tegen verwachting in sloot ook Kandy zich opnieuw aan bij de strijd tegen Portugal. In Batavia werd deze keuze met scepsis ontvangen; men waarschuwde Van Kittensteyn nadrukkelijk Kandy buiten de aanvalsplannen te houden. Goonewardena stelt dat Raja Singha weliswaar een diep

³⁰ Roelofs, *De VOC in Azië*, 22.

³¹ Reimers, *Memoir of Joan Maetsuyker*, 18.

³² Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 126-130.

³³ Roelofs, *De VOC in Azië*, 22.

wantrouwen koesterde jegens de VOC, maar dat zijn haat jegens Portugal groter was. Het VOC-inlichtingennetwerk bleef gebrekkig en neigde ertoe het meest negatieve scenario als uitgangspunt te nemen.

In de laatste fase van zijn ambtstermijn boekte Van Kittensteyn militaire successen. De VOC veroverde ongeveer twintig Portugese nederzettingen in de aanloop naar de aanval op Colombo. Begin 1653 bevond Van Kittensteyn zich met zijn troepen in de omgeving van deze stad. Intussen was Raja Singha onderweg met een leger van naar schatting 18.000 man³⁴ om de VOC militair te ondersteunen. In Batavia vreesde men dat het gestuurd was om de VOC onder druk te zetten tot het daadwerkelijk overdragen van Colombo aan Kandy, conform het verdrag van 1649. Van Kittensteyn reageerde aanvankelijk terughoudend, maar nam uiteindelijk een vriendelijkere toon aan, toen duidelijk werd dat de koning de afspraken serieus wilde laten naleven. Desondanks bleef de houding in Batavia wantrouwend. Maetsuyker, inmiddels Gouverneur-Generaal, bleef herhalen dat Kandy hen ook zag als bezetters.³⁵

Van Kittensteyn maakte de uiteindelijke verovering van Colombo niet meer mee. Na meerdere verzoeken om vervanging werd hij in 1653 opgevolgd door Adriaan van der Meijden. Kort daarna overleed hij in Batavia, nog vóór zijn terugkeer naar Nederland.³⁶

Hoewel Van Kittensteyn slechts enkele jaren als gouverneur diende, valt op dat zijn beleid grotendeels in het verlengde lag van dat van Maetsuyker. Zijn bewegingsvrijheid werd echter sterker beperkt door diplomatieke verdragen en directe aanwijzingen uit Batavia. Toch was hij geen volgzaam uitvoerder. Hij nam geregeld eigen beslissingen, waarop Batavia moest ingrijpen. Het ontbreken van een memorie van overgave is jammer, aangezien die meer inzicht had kunnen bieden in zijn persoonlijke afwegingen.

Zijn houding ten opzichte van Kandy was gematigd. Hoewel hij militaire actie ondernam tegen Portugal, was zijn optreden richting Raja Singha terughoudend. Hij vermeed escalatie door bij dreiging zijn troepen binnen de fortificaties terug te trekken,

³⁴ Fernao de Queyroz, *The temporal and spiritual conquest of Ceylon* (Colombo 1930) 54.

³⁵ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 160-163.

³⁶ Ibidem, 138.

en koos herhaaldelijk voor diplomatie boven confrontatie. Uit de bronnen blijkt dat Van Kittensteyn meer vertrouwen had in de bedoelingen van Raja Singha dan zijn superieuren in Batavia. De dreiging van een gewapend conflict met Kandy was reëel, maar Van Kittensteyn koos ervoor deze te vermijden. In zijn beleid is geen actieve expansiedrang richting Kandy waarneembaar.

1.4 Adriaan van der Meijden

In 1653 werd Adriaan van der Meijden benoemd tot gouverneur van Ceylon als opvolger van Jacob van Kittensteyn. Opmerkelijk is dat ook hij geen memorie van overgave naliet, ondanks de vele belangrijke ontwikkelingen tijdens zijn tienjarige bestuur. Een plausibele verklaring hiervoor is dat zijn opvolger, Rijcklof van Goens, vanaf 1658 al in Colombo aanwezig was en nauw betrokken was bij het bestuur van het eiland.

Van der Meijdens bestuursstijl week sterk af van die van zijn voorgangers. Waar eerdere gouverneurs de Singalese bevolking nog beperkte functies in het bestuur toevertrouwden, besloot Van der Meijden al snel om uitsluitend Nederlanders aan te stellen op vacante posten. Deze ingrijpende maatregel werd later teruggedraaid door Maetsuyker, die vreesde voor opstanden onder de lokale bevolking.³⁷

Het belangrijkste speerpunt tijdens Van der Meijdens ambtsperiode was de definitieve verdrijving van de Portugezen van Ceylon. Deze campagne begon op 18 oktober 1655 met de belegering van Colombo, die zeven maanden duurde. Hij werd hierin bijgestaan door generaal Hulft, een ervaren militair en diplomaat. Hulft onderhield nauw contact met koning Raja Singha en wist diens vertrouwen in de VOC te versterken. Na Hulfts overlijden kwam de diplomatie weer in handen van Van der Meijden. Raja Singha verloor meteen zijn vertrouwen en herinnerde Van der Meijden aan de afspraken uit het verdrag van 1649, die Hulft had bevestigd.³⁸

Zijn wantrouwen bleek terecht. Van der Meijden liet direct na de verovering van Colombo het VOC-leger het fort bezetten. In reactie hierop claimde de gouverneur dat het fort slechts tijdelijk bezet bleef tot de Portugezen definitief van het eiland verdreven

³⁷ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 164.

³⁸ Ibidem, 167-172.

waren. Binnen de VOC werd deze bezetting gerechtvaardigd met het vermoeden van geheime communicatie tussen Kandy en Portugal, wat zou kunnen duiden op een bondgenootschap. Maetsuyker de uiteindelijke beslissing hierover had overgelaten aan het lokale bestuur.³⁹

Raja Singha had weinig middelen om de bezetting aan te vechten. Hij koos daarom voor guerrilla-aanvallen op VOC-posities en gaf zijn onderdanen opdracht om de kaneellanden te verlaten. Deze economische druk leidde ertoe dat Van der Meijden Batavia om toestemming vroeg voor een aanval op Kandy. Wederom werd de beslissing aan het lokale bestuur overgelaten. Nadat Raja Singha zich niet liet intimideren, trok op 10 november 1656 een VOC-leger van bijna duizend soldaten richting de hoofdstad. De stad bleek verlaten en de troepen keerden onverrichter zake terug.⁴⁰ Toch was dit een belangrijk moment. Het was de eerste expliciete aanvalsmissie van de VOC op Kandy, en volledig geïnitieerd door Van der Meijden. Dat zelfs Maetsuyker twijfelde aan de noodzaak van deze expeditie onderstreept dat zij niet op initiatief van Batavia plaatsvond.

In 1658 was Colombo stevig in VOC-handen, al hield Portugal nog fortificaties in het noorden van het eiland bezet. Van der Meijden stelde aan de Heren XVII voor om twee bestaande VOC-forten te versterken.⁴¹ Opvallend, aangezien er op dat moment geen reële Portugese dreiging meer was. Dit wijst mogelijk op een vroege voorbereiding op conflicten met Kandy. In dezelfde brief stelde hij ook voor om de laatste Portugese posities alsnog aan te vallen. Deze missie werd in 1657 uitgevoerd door Van Goens, die 700 soldaten meenam. Hij kreeg van Batavia mee dat een verzoenende toon richting Kandy noodzakelijk was, gezien de beperkte capaciteit van de VOC voor een tweefrontenoorlog. De diplomatie werd aan Van der Meijden overgelaten.⁴²

In juli 1658 was geheel Ceylon op de Portugezen veroverd, maar aanvallen uit Kandy bleven doorgaan. Vooral de regio's rond de forten, waar de kaneelproductie plaatsvond, waren kwetsbaar. Van Goens pleitte voor uitbreiding landinwaarts om deze

³⁹ Pieris, *The rise of the Dutch power in Ceylon*, 18-23, 229.

⁴⁰ Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 175-177.

⁴¹ Pieris, *The rise of the Dutch power in Ceylon*, 231.

⁴² Goonewardena, *The foundation of Dutch power in Ceylon*, 177-179.

gebieden te beveiligen. Batavia erkende het strategisch nut, maar wees op de financiële en personele lasten.⁴³ In 1660 werd de situatie rustiger toen Raja Singha zijn aanvallen staakte vanwege interne opstanden. Van der Meijden zag hierin een kans voor vreedzame exploitatie, terwijl Van Goens juist aandrong op het verder isoleren van Kandy. Hij beriep zich daarbij op ideologische rechtvaardiging: het beschermen van de bevolking tegen het tirannieke bewind van Raja Singha. De spanningen liepen op, en Van Goens beschuldigde Van der Meijden uiteindelijk van wanbeleid. Batavia koos voor een tussenweg met defensieve strategie zonder verdere provocatie.⁴⁴

De onduidelijke machtsverhouding tussen gouverneur Van der Meijden en commissaris Van Goens bemoeilijkte het voeren van consistent beleid op Ceylon. Na 1658 koos Van der Meijden voor een afwachtende benadering in zijn omgang met het koninkrijk Kandy, terwijl Van Goens een veel agressievere koers volgde. De spanningen tussen beide functionarissen kwamen al direct bij Van Goens' aankomst in 1658 aan het licht, toen hij Van der Meijden openlijk bekritiseerde als "zwak en incompetent".⁴⁵ Van Goens stond hierin niet alleen. Ook generaal Hulft uitte tijdens de belegering van Colombo zijn onvrede over Van der Meijdens gebrekkige communicatie in cruciale momenten.⁴⁶

Desondanks werd Van der Meijdens ambtstermijn tweemaal verlengd, en dit terwijl de klachten over zijn functioneren in Batavia bekend waren voordat zijn laatste termijn begon. Dit roept de vraag op waarom hij, met name in 1659, opnieuw werd aangesteld als gouverneur.⁴⁷ Van Goens had op dat moment reeds aanzienlijke invloed en uitgebreide ervaring op Ceylon, en had inhoudelijk zeker aanspraak kunnen maken op de functie. Historicus Arasaratnam suggereert zelfs dat Van Goens feitelijk de macht uitoefende, terwijl Van der Meijden slechts formeel de titel van gouverneur droeg.⁴⁸ Een mogelijke verklaring is dat Van Goens zijn positie strategisch wilde behouden door zijn ambities niet te forceren. Een andere mogelijkheid is dat Batavia tevreden was over de gang van zaken, wellicht omdat de rust op het eiland na 1660 en de economische

⁴³ Roelofs, *De VOC in Azië*, 22.

⁴⁴ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 28-31.

⁴⁵ Pieris, *The rise of the Dutch power in Ceylon*, 25.

⁴⁶ Ibidem, 186.

⁴⁷ Ibidem, 277.

⁴⁸ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, XII.

opbrengsten stabiel werden. De werkelijke reden zal vermoedelijk in een combinatie van deze factoren te vinden zijn.

Tijdens zijn gouverneurschap voerde Adriaan van der Meijden een voorzichtige maar bepalende verschuiving in het VOC-beleid op Ceylon in. Zijn beslissing om in 1656 een militaire expeditie naar de hoofdstad Kandy te leiden, markeert een cruciaal moment in de overgang van defensieve naar expansionistische strategie. Hoewel de stad verlaten bleek en er geen veldslag plaatsvond, was het de eerste expliciete aanval van de VOC met een veroveringsdoel op het koninkrijk Kandy. Deze aanval was niet ingegeven door instructies uit Batavia, maar voortgekomen uit Van der Meijdens eigen inschatting van de situatie. Eerder had hij al verzuimd zich aan verdragsafspraken met Raja Singha te houden door het bezet houden van Colombo. Samen met zijn voorstel tot het versterken van forten, duidt dit op een groeiende bereidheid tot structurele gebiedsuitbreiding. Hoewel hij in de latere jaren een gematigde koers voer, was Van der Meijden hiermee onmiskenbaar de grondlegger van het VOC-expansionisme op Ceylon.

1.5 Conclusie

De mate van expansionisme onder de gouverneurs Maetsuyker, Van Kittensteyn en Van der Meijden laat een geleidelijke ontwikkeling zien van opportunistisch machtsbehoud naar doelgerichte territoriale expansie. Maetsuyker voerde een pragmatisch beleid dat primair gericht was op het verzwakken van de Portugese positie op Ceylon, maar zijn handelen had indirect ook gevolgen voor de verhouding met Kandy. Hoewel hij zelf geen expliciete aanval op het koninkrijk ondernam, getuigen zijn diplomatieke keuzes en militaire aanwezigheid van een streven naar duurzame VOC-controle. Van Kittensteyn borduurde grotendeels voort op deze lijn, maar werd sterker begrensd door instructies uit Batavia en toonde zich opvallend terughoudend richting Raja Singha. Hij gaf de voorkeur aan diplomatie boven conflict en wist gewapende confrontaties met Kandy te vermijden. Van der Meijden daarentegen zette een fundamentele beleidsomslag in door in 1656 een directe militaire aanval op Kandy te ondernemen zonder instructie van hogerhand. Deze actie markeert de eerste expliciete poging tot verovering van het binnenland en maakt Van der Meijden tot de initiator van het daadwerkelijke expansionisme van de VOC op Ceylon.

Hoofdstuk 2: Het expansionisme (1662-1679)

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat het expansionistische beleid van de VOC op Ceylon centraal in de periode 1662–1679. Deze periode werd gekenmerkt door het gouverneurschap van Rijcklof van Goens senior, diens korte opvolging door Jacob Hustaert, en vervolgens de tweede termijn van Van Goens met tot slot het bestuur van zijn zoon, Rijcklof van Goens junior.

Waar hoofdstuk 1 het ontstaan van het expansionistische beleid bestudeert, richt dit hoofdstuk zich op de hoogtijdagen ervan. Daarbij komt niet alleen de vraag aan bod hoe zij omgingen met de spanningen tussen hun eigen ambities en de richtlijnen uit Batavia, maar ook hoe zij met behulp van militaire middelen, economische argumenten en diplomatieke strategieën probeerden de macht van de VOC op het eiland uit te breiden.

Van Goens senior wordt geportretteerd als een overtuigd expansionist die, ondanks terughoudendheid vanuit Batavia, meerdere pogingen deed om het territorium van de Compagnie te vergroten. Zijn zoon borduurde voort op deze lijn, zij het met meer oog voor diplomatie en strategisch behoud van verworven posities. De tussenperiode onder Hustaert fungeerde vooral als een moment van beleidsmatige stilstand.

Het hoofdstuk laat zien hoe het VOC-beleid op Ceylon zich ontwikkelde van actieve expansie naar structurele consolidatie, en hoe persoonlijke bestuursstijlen en veranderende geopolitieke omstandigheden hierin een bepalende rol speelden

2.2 Rijcklof van Goens (1662-1663)

Zoals besproken in hoofdstuk 1, was Rijcklof van Goens reeds actief in het bestuur van Ceylon voordat hij formeel tot gouverneur werd benoemd. Er bestaat enige onduidelijkheid over het exacte jaar waarin zijn ambtstermijn begon. Historica Laureyns noemt in haar onderzoek 1659 of 1660 als mogelijke beginjaren⁴⁹, maar de meeste andere bronnen geven 1662 aan als het officiële jaar waarin Van Goens de

⁴⁹ M. Laureyns, *Ceylon onder Nederlands Bewind: het politiek-economisch beleid van gouverneur Rijcklof van Goens in de periode 1665-1672* (Masterscriptie Gechiedens, Universiteit Gent) 25.

gouverneursfunctie formeel op zich nam.⁵⁰ In dit onderzoek wordt daarom uitgegaan van het laatstgenoemde jaartal. Zijn eerste gouverneursperiode was van korte duur. Na ongeveer een jaar vertrok Van Goens weer naar Batavia, hoofdzakelijk omdat zijn vrouw weigerde zich in Ceylon te vestigen. Niet lang daarna keerde hij terug naar het eiland voor een tweede ambtstermijn, die later in dit hoofdstuk wordt behandeld.⁵¹

Hoewel zijn eerste termijn beperkt was in tijd, liet Van Goens wel een uitgebreide memorie van overgave na aan zijn opvolger, Jacob Hustaert.⁵² Deze memorie is niet alleen gebaseerd op zijn ervaringen tijdens het gouverneurschap, maar ook op de jaren waarin hij als generaal en commissaris actief was op Ceylon. In vergelijking met de memorie van zijn voorganger Maetsuyker, valt op dat Van Goens aanzienlijk meer aandacht besteedt aan economische en handelszaken. Toch is er in de memorie van Van Goens tussen de regels door veel informatie te verkrijgen over zijn opvattingen aangaande expansionistisch bestuur. Waar Maetsuyker zich hoofdzakelijk richtte op het interne bestuur van Ceylon, laat Van Goens een overzicht per gebied na, door de uitbreiding van het VOC-gebied sinds Maetsuykers tijd, wat een dergelijke indeling noodzakelijk maakte.

Een van de eerste zaken die Van Goens in zijn memorie benoemt, is de economische voorspoed die de vrede op het eiland met zich meebracht.⁵³ Door de succesvolle verdrijving van de Portugezen in 1658 en de politieke instabiliteit binnen het koninkrijk Kandy, kon de VOC zich in relatieve rust richten op het versterken van haar economische positie.⁵⁴ Van Goens stelde dat Raja Singha, de koning van Kandy, zich sinds 1658 had teruggetrokken uit angst voor de militaire macht van de Compagnie.⁵⁵ Dit machtsvacuüm bood volgens hem een uitgelezen kans voor gebiedsuitbreiding en verdere economische exploitatie. Batavia toonde zich echter terughoudend ten aanzien van dergelijke plannen, met name vanwege de hoge kosten en de financiële schulden

⁵⁰ J. Gommans, L. Bes, G. Kruijtzter, *Dutch Sources on South Asia 1600-1825 Volume 1 Bibliography and Archival Guide tot he National Archives at The Hague*, (New Delhi 2001) 387-388.

⁵¹ E. Odegard, *Patronage, Patrimonialism and Governors' Careers in the Dutch Chartered Companies 1630-1681*, (Leiden 2022) 184.

⁵² R van Goens en E Reimers, *Memoirs of Ryckloff van Goens governor of Ceylon delivered to his successors Jacob Hustaert on December 26, 1663 and Ryckloff van Goens the younger on April 12, 1675* (Colombo 1932).

⁵³ Ibidem, 1-2.

⁵⁴ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 28-30.

⁵⁵ Goens, *Memoirs of Rycklof van Goens*, 21.

die voortvloeiden uit eerdere oorlogen.⁵⁶ Deze voorzichtigheid zou gedurende zijn gehele ambtsperiode een rem vormen op zijn expansionistische ambities.

Ondanks de lokale stabiliteit bleef de dreiging van Europese rivalen aanwezig. Pas in 1663 werd er vrede gesloten tussen de VOC en Portugal in Azië. In de jaren daarvoor, rond 1660, zagen de Engelsen hun kans schoon om de spanningen tussen de VOC en Kandy te benutten door via de oostelijke havensteden contact te leggen met Raja Singha. Van Goens stelde daarom voor om de volledige kustlijn van Ceylon in VOC-handen te brengen, zodat de koning geïsoleerd zou raken van maritieme handel en Europese inmenging. Batavia wees dit voorstel af uit angst voor militaire repercussies vanuit Kandy.⁵⁷ Als alternatief werd gekozen voor een zeeblokkade, waarmee smokkel en vijandelijke bevoorrading moesten worden voorkomen. Van Goens legde zijn oorspronkelijke veroveringsplannen desalniettemin vast in zijn memorie aan Hustaert, onderbouwd met strategische en economische argumenten.⁵⁸

Zijn expansionisme beperkte zich niet enkel tot plannen. Zo werd Colombo, na de verdrijving van de Portugezen, nooit teruggegeven aan Kandy. In zijn memorie schrijft Van Goens zelfs dat Colombo altijd in Nederlands bezit moest blijven. Negombo bestempelde hij als ‘zijn’ kolonie. Daarnaast stelde hij voor om diverse forten te bouwen of te versterken ter bescherming van de lucratieve kaneelhandel. Deze voorstellen werden door Batavia afgewezen, vermoedelijk op aandringen van zijn voorganger Van der Meijden.⁵⁹ Van Goens richtte zich hierdoor niet alleen op expansie, maar ook op het bestendigen en koloniseren van reeds bezet gebied.

Ondanks het vreedzame karakter van zijn gouverneurschap kon Van Goens zijn expansiedrang moeilijk onderdrukken. Zijn aversie tegen Raja Singha was overduidelijk. Hij beschreef de koning als wreed en onbetrouwbaar, vooral vanwege diens behandeling van de lagere kasten.⁶⁰ Volgens Arasaratnam waren deze beschuldigingen grotendeels overdreven of zelfs onwaar. Zij dienden voornamelijk om Batavia te overtuigen van de noodzaak tot ingrijpen en om steun te krijgen voor een hernieuwde

⁵⁶ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 28-30.

⁵⁷ Ibidem, 35-37.

⁵⁸ Goens, *Memoirs of Rycklof van Goens*, 14.

⁵⁹ Ibidem, 8, 10-11.

⁶⁰ Ibidem, 19-22.

veroveringscampagne. Hierbij zou Van Goens ook de bevolking afbeelden als vijandig tegenover de koning, wat de kans op steun vanuit Batavia vergrootte.⁶¹ Hoewel Batavia zijn plannen telkens afwees, spoorde Van Goens zijn opvolger aan om op andere manieren druk uit te oefenen, bijvoorbeeld via het monopoliseren van de zoutproductie.

Arasaratnam stelt elders dat de periode 1658-1664 gekenmerkt werd door meer bestuurlijke autonomie voor Ceylon, vanwege een verminderde invloed vanuit Batavia.⁶² Deze beschrijving komt echter niet overeen met de realiteit van zijn eerste periode. Integendeel, het beeld dat oprijst is dat Batavia hem stelselmatig in zijn plannen beperkte. Het is daarom aannemelijk dat Van Goens verdere expansie had doorgezet, indien hij over meer bestuurlijke vrijheid had beschikt. Een punt dat Arasaratnam zelf in het voorwoord van datzelfde boek ook benoemt.⁶³

Samenvattend kenmerkt Van Goens' eerste gouverneursperiode zich door duidelijke expansionistische ambities, maar beperkte uitvoering. Zijn memorie toont een gouverneur die zich voortdurend bewoog tussen pragmatisme en ambitie, waarbij hij enerzijds het economische belang van vrede erkende, maar anderzijds bleef streven naar een grotere aanwezigheid op het eiland. Door weerstand vanuit Batavia bleef daadwerkelijke gebiedsuitbreiding uit. Na een jaar droeg hij zijn functie over aan Jacob Hustaert, maar niet zonder zijn plannen en visie in detail over te dragen.

2.3 Interim Gouverneurs (1663-1664):

De periode van gouverneur van Jacob Hustaert was maar beknopt en bleek later slechts een onderbreking te zijn van het gouverneurschap van Van Goens. Hustaert was hiervoor al gouverneur op Ambon en wekte de verwachting de functie naar behoren te kunnen vervullen. Hij liet geen memorie achter, wat verklaard kan worden door de persoon die hem opvolgde. Dit was opnieuw Rijcklof van Goens, die al heel ervaren was met Ceylon. Daarnaast was zijn afwezigheid van dermate korte duur dat er weinig verandering had plaatsgevonden. Hoewel Van Goens er in zijn memorie alles aan deed om Hustaert te overtuigen van het belang van expansionistisch beleid, lijkt deze

⁶¹ Peradeniya, 'Dutch sovereignty in Ceylon', 9.

⁶² Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 40-41.

⁶³ Ibidem, XII.

boodschap niet aangekomen te zijn. Hustaert vervulde zijn gouverneursperiode vooral door het beleid van Batavia op te volgen.⁶⁴ Vanaf het moment dat Hustaert van Ceylon vertrok, nam Van Goens niet onmiddellijk het gouverneurschap over. Roothaes, op dat moment de commandeur van Galle, kreeg de taak de dagelijkse taken van Hustaert uit te voeren. Het was geen enerverend jaar voor het expansionisme op Ceylon. Dit veranderde snel met de terugkomst van Van Goens.

2.4 Rijcklof van Goens (1665-1675)

Na een kort verblijf in Batavia keerde Rijcklof van Goens terug naar Ceylon voor zijn tweede termijn als gouverneur. Net als bij zijn eerste aanstelling liet hij een memorie van overgave achter, waarin zijn overwegingen en doelen naar voren komen. Deze tweede memorie verschilt qua opbouw: de handel buiten Ceylon wordt pas aan het eind besproken en de nadruk ligt nu sterker op economische consolidatie dan op militaire expansie. Aanvankelijk leek een nieuwe fase van uitbreiding nabij, maar de acute dreiging van Kandy nam af, en het vijandbeeld verdween grotendeels. Toch werd het expansionisme later in zijn termijn nieuw leven ingeblazen.

Eerder werd Van Goens' expansiedrang door Batavia vaak gefrustreerd. Maar in 1664 kreeg hij, vooruitlopend op zijn hernieuwde vertrek naar Ceylon, toestemming van Batavia om Trincomalee en Kottiyar te bezetten.⁶⁵ Die opdracht markeerde het officiële begin van zijn tweede expansiegolf. Datzelfde jaar vond er in Kandy een opstand plaats, waarbij hooggeplaatste boeddhistische priesters de zoon van koning Raja Singha wilden installeren als opvolger. De prins weigerde en de opstand werd snel onderdrukt. Daarna verdween de prins uit het openbare leven, wat tot speculatie leidde over zijn betrokkenheid. Dit lijkt te suggereren dat hij wel iets te maken had met de opstand, maar nog net op tijd teruggetreden is.

De VOC werd vervolgens door Raja Singha gevraagd om hulp bij het onderdrukken van de opstand. Hij vroeg om een blokkade van de havens Batticaloa en Trincomalee, om te voorkomen dat opstandelingen het eiland zouden ontvluchten. Van

⁶⁴ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 32.

⁶⁵ Ibidem, 42-55.

Goens greep deze uitnodiging met beide handen aan, want dit was de uitgelezen kans om zijn orders vanuit Batavia op te volgen. Hoewel hij wist dat de opstand al ten einde was,⁶⁶ gebruikte hij het verzoek als rechtvaardiging om beide havensteden niet alleen te blokkeren maar ook te bezetten. De fortificatie begon vrijwel direct, wat wijst op duidelijke expansionistische bedoelingen.⁶⁷

Van Goens' doel ging verder dan de controle over havensteden. De echte inzet lag bij het terugwinnen van landbouw- en productiegebieden rond Colombo, die sinds de bezetting van die stad door Raja Singha grotendeels ontvolkt waren. Door ruim 12.000 Singhalezen terug te brengen onder VOC-bewind kon de productie van voedsel en kaneel aanzienlijk worden verhoogd.⁶⁸

De Hoge Regering in Batavia schrok van de schaal van deze uitbreiding en vroeg om teruggave van de veroverde gebieden. Maar een formeel bevel bleef uit, en Raja Singha zelf ondernam geen actie.⁶⁹ Het uitblijven van dit bevel kan mogelijk verklaard worden door de prioriteit die het economisch belang van de VOC had. Aangezien Raja Singha niet reageerde, zorgde de uitbreiding niet voor extra kosten, dus was er geen hoge nood om de landen terug te geven. Tegelijkertijd veranderde de institutionele positie van Ceylon binnen het VOC-netwerk. Van Goens had sinds 1664 een directe communicatielijn geopend met de Heren XVII in Nederland, buiten Batavia om. Ook regelde hij een rechtstreekse vaart tussen Ceylon en de Republiek. Dit was uitzonderlijk binnen het VOC-systeem.⁷⁰ Zo kon hij Batavia grotendeels buiten spel zetten en zijn eigen invloed vergroten. Hij stelde zelfs voor om Colombo tot nieuwe VOC-hoofdstad in Azië te maken.⁷¹

Tegelijkertijd verspreidde Van Goens het gerucht dat Raja Singha zijn zoon zou hebben vergiftigd. De berichten over de tanende macht van de koning werden aan de Heren XVII gepresenteerd als kans op goedkope uitbreiding.⁷² De gunstige toon van

⁶⁶ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 56-58.

⁶⁷ L.P. van Putten, W. van den Eelaart en R. Egeter van Kuyk, *Koopman en diplomaat : gouverneurs en directeurs van Ceylon 1640-1796* (Rotterdam 2006) 129-130.

⁶⁸ Laureyns, *Ceylon onder Nederlands Bewind*, 28-30.

⁶⁹ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 63.

⁷⁰ Odegard, *Patronage, Patrimonialism and Governors' Careers*, 194-195.

⁷¹ Goor, *De Nederlandse koloniën*, 91.

⁷² Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 67-70.

deze berichten sloot aan bij de expansiebehoefte van de VOC-top, die instemde met verdere gebiedsuitbreiding. Batavia werd zo nog verder buitengesloten.

Van Goens' manier van besturen werd steeds autonomer: eerst handelen, daarna pas verantwoorden. Batavia bleef kritisch, maar had weinig grip meer zolang de Heren XVII zijn plannen steunden. Opvallend genoeg vroeg Van Goens in 1668 zelf om overplaatsing naar Batavia. Gezien de tegenwerking die hij daar ondervond, is dat opmerkelijk. Sommige historici menen dat Batavia hem oprecht prees.⁷³ Ik acht het waarschijnlijker dat men hem liever op afstand hield. In Nederland werd hij wél geprezen: in 1670 bereikte de VOC haar grootste territoriale omvang op Ceylon, met volledige controle over de kust en veel van het laaggelegen binnenland.⁷⁴

Datzelfde jaar veranderde de situatie drastisch. Terwijl de VOC bezig was met Franse inmenging op Ceylon, sloeg Kandy toe. De Singhalezen vielen Nederlandse grensposten aan en heroverden belangrijke posities. De VOC verklaarde officieel de oorlog aan Kandy. In de praktijk veranderde het VOC-beleid niet, maar de rechtvaardiging ervan wel. Alles kon nu worden gelegitimeerd met het argument dat men zich in oorlog bevond. Zowel Batavia als de Heren XVII toonden zich ontevreden. Troepen die nodig waren voor de oorlog tegen Engeland en Frankrijk moesten nu op Ceylon worden ingezet.⁷⁵ De guerrillaoorlog die Kandy voerde bleek effectief en de VOC verloor terrein. Rapporten probeerden de schade te bagatelliseren en wekten de indruk dat de gebieden snel heroverd konden worden. Van Goens zich inzetten voor militair herstel.⁷⁶ Zijn beleid bleef gericht op herovering, wat uiteindelijk tot frustratie leidde bij de Heren XVII. De directe communicatie met Ceylon werd afgebouwd, en het vertrouwen in Van Goens daalde.

Van Goens benadrukte in zijn tweede memorie meermaals het belang van goedkeuring van Batavia bij toekomstige acties. Een referentie naar de mogelijkheid tot directe correspondentie ontbrak daarin. Dit markeert een opvallende verschuiving ten opzichte van zijn eerdere beleid. De toon is gematigder en zijn vijandigheid jegens Raja Singha

⁷³ Laureyns, *Ceylon onder Nederlands Bewind*, 38-39.

⁷⁴ M.A.P. Roelofs, en Vivian B Voss, *De VOC in Azië* (Bussum 1976) 23.

⁷⁵ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 116-120.

⁷⁶ Roelofs, *De VOC in Azië*, 23-24.

afgezwakt. Hij stelt zelfs dat de Compagnie niets meer te winnen of verliezen heeft en vermoedt dat Raja Singha de VOC als erfgenaam van zijn rijk ziet.⁷⁷ Dit zal later een grote inschattingsfout blijken. De expansionistische toon is subtieler, maar niet verdwenen. Zijn zoon en tevens opvolger kreeg alsnog de taak toegewezen om strategisch belangrijke gebieden te veroveren.⁷⁸

Het beleid van Van Goens lijkt zich nog meer dan in zijn eerste periode gericht te hebben op het stichten van een vaste koloniale post op Ceylon. Hij dringt aan op een toename in het aantal kinderen wat er geboren wordt op Ceylon, waardoor er een zelfonderhoudende kolonie zou ontstaan van enkel Europeanen.⁷⁹

Al met al markeert de tweede gouverneursperiode van Van Goens een verschuiving van expliciet militair expansionisme naar een meer strategisch en structureel koloniaal beleid. Hoewel zijn tweede memorie aanzienlijk gematigder oogt dan de eerste, blijkt uit de feitelijke uitvoering dat Van Goens nog altijd sterk werd gedreven door gebiedsuitbreiding en economische consolidatie. De politieke omstandigheden, zoals interne instabiliteit in Kandy en de verslechterde controle van Batavia, boden hem mogelijkheden die hij doelbewust benutte. Zijn directe communicatie met de Heren XVII en zijn voortvarende optreden bij het bezetten en fortificeren van havensteden illustreren de grote mate van autonomie die hij zich toe-eigende. Desondanks keerde het tij met het uitbreken van een openlijke oorlog met Kandy, waarbij Van Goens zijn greep op de situatie verloor. De uiteindelijke koerswijziging in zijn laatste memorie, waarin hij pleit voor voorzichtigheid en institutionele opbouw in plaats van agressieve expansie, getuigt van een zekere matiging. Daarmee vormt zijn tweede termijn een paradoxaal sluitstuk: een periode van groot succes en territoriale groei, maar ook van overreik, militaire tegenslag en verminderde steun vanuit Nederland. Van Goens zou uiteindelijk nog worden gepromoveerd tot Gouverneur-Generaal in Batavia, na zijn vertrek uit Ceylon. In 1675 werd hij opgevolgd door zijn zoon Rijcklof van Goens junior.

⁷⁷ Goens, *Memoirs of Rycklof van Goens*, 34-35.

⁷⁸ Ibidem, 40-42.

⁷⁹ Ibidem, 33.

2.5 Rijcklof van Goens junior (1675-1679)

Rijcklof van Goens junior, die in deze paragraaf gemakshalve junior genoemd zal worden, trad al in 1672 praktisch gezien op als gouverneur van Ceylon, hoewel zijn vader formeel tot 1675 deze titel behield.⁸⁰ Ook Junior heeft een korte memorie geschreven voor zijn opvolger. Hierin besteed hij zoals ondertussen gewoonlijk is een groot deel aan de aanpak van de handel, maar meer dan zijn vader schrijft hij ook over de diplomatieke toestand in Ceylon. Zoals uit de memorie van zijn vader blijkt, werd van Junior verwacht dat hij diens beleid zou voortzetten. Maar de omstandigheden waren intussen drastisch veranderd. In 1672 brak in Europa de oorlog met Frankrijk uit, wat leidde tot toenemende militaire uitgaven en financiële druk op de VOC. Bovendien bevonden zich grote aantallen troepen op Ceylon, die volgens Batavia beter konden worden ingezet in de strijd tegen de Fransen.⁸¹

Tegelijkertijd was de winstgevendheid van Ceylon sterk afgenomen. In de eerste twee jaar onder Junior boekte de VOC een verlies van ruim 1,1 miljoen gulden. Batavia besloot daarom de relatie met Raja Singha te herstellen en overwoog veroverde gebieden aan Kandy terug te geven. Junior weigerde echter deze gebieden onvoorwaardelijk op te geven, dus gaf hij zijn eigen draai aan het plan. Gebiedsafstand zou slechts plaatsvinden als Raja Singha instemde met vrede. Bovendien bood hij slechts een deel van de gebieden aan, wat de kans op mislukking vergrootte. Ook Batavia wenste niet volledig toe te geven, aangezien zij de havensteden Batticaloa en Kottiyar wilde behouden, vanwege hun economische belang voor het VOC-monopolie. Er is een grote kans dat enkel het achterhouden van de havensteden al geleid zouden hebben tot het afwijzen van het voorstel.⁸²

In 1672 vond er ook een bestuurlijke verschuiving binnen de VOC plaats. Van Goens senior zou hiervan profiteren en het hoogste ambt in Azië gaan bekleden. Na het overlijden van Gouverneur-Generaal Joan Maetsuyker in 1678 volgde zijn benoeming.⁸³ Hierdoor kreeg Junior een machtsbasis in Batavia die zijn positie versterkte. Senior bevestigde dat de instructies rond de onderhandelingen correct waren opgevolgd,

⁸⁰ Odegard, *Patronage, Patrimonialism and Governors' Careers*, 234-235.

⁸¹ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 137.

⁸² Ibidem, 152.

⁸³ Odegard, *Patronage, Patrimonialism and Governors' Careers*, 203.

terwijl dit erg discutabel was, aangezien ze door Junior vrij geïnterpreteerd werden. Volgens Senior was het teruggeven van gebied onder voorwaarden acceptabel, maar volledige teruggave uitgesloten. Aangezien Raja Singha eerder al gunstiger voorwaarden had afgewezen, was zijn weigering voorspelbaar. De Van Goensen wilden zo de schijn ophouden van vredesbereidheid, terwijl de uitkomst naar hun hand werd gezet.⁸⁴

Toch bleek de rol van Senior als Gouverneur-Generaal minder invloedrijk dan gehoopt. Dit wordt ook duidelijk uit Juniors memorie van overgave bij het einde van zijn gouverneurschap. Daarin merkt hij op dat de oorlog met Frankrijk ten einde is gekomen, en dat de aandacht op rendabele exploitatie van Ceylon moet komen te liggen. Dit wijst op een meer passieve houding, omdat hij ook had kunnen kiezen voor heropening van het conflict met Kandy, maar deed dat niet. Tegelijkertijd benadrukt hij het belang van het behoud van militaire aanwezigheid. Hierbij benoemt hij zelfs dat via de opbrengst van de betelnotenhandel de gehele soldij betaald kon worden. Dat bestaat op dat moment 3.400 soldaten op Ceylon.⁸⁵ wat een opmerkelijk hoog aantal is vergeleken met het jaar 1700, toen er minder dan 3.000 VOC-personeel in totaal op het eiland aanwezig was.⁸⁶ Helaas zijn er geen gegevens van personeel of soldaten van voor 1679, anders had dit een goede maatstaf voor de kolonisatiedrang van de VOC kunnen zijn.

Ook in zijn visie op Raja Singha toont Junior zich een volgeling van zijn vader. Er dienden geen vijandelijkheden plaats te vinden, maar ook geen concessies. Deze status quo moest worden gehandhaafd tot de dood van de koning, waarna nieuwe mogelijkheden voor uitbreiding verwacht werden.⁸⁷ De manier waarop hij dit formuleert, als een beleidslijn voor zijn opvolgers, duidt op een bewuste voorbereiding op toekomstige expansie, zonder dat hij zelf het initiatief hoefde te nemen.

Ook op koloniaal vlak volgt Junior de lijn van zijn vader. Hij verwijst expliciet naar diens memorie als leidraad en handhaaft het beleid gericht op het vormen van een stabiele, Europese kolonie. Zijn vader had het nog aangeraden om huwelijken met inheemse vrouwen toe te staan, maar dat dit snel zou kunnen veranderen. Bij het

⁸⁴ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 152-154.

⁸⁵ Rijcklof van Goens Jr., S. Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Ryclof van Goens, Jun. governor of Ceylon, 1675-1679 to his successor, Laurens Pyl, late commandeur, Jaffanapatnam* (Colombo 1910) 1-4.

⁸⁶ Gaastra, *Geschiedenis van de VOC*, 94.

⁸⁷ Goens Jr., *Memoir left by Rycklof van Goens Jr.*, 8, 15.

bereiken van een afdoende aantal kolonisten om een populatie op pijl te houden, zou het verboden moeten worden.⁸⁸ Junior is vervolgens degene die in zijn memorie aandringt op het verbieden van huwelijken met inheemse vrouwen en daarbij ook de invloed van de bestaande inheemse moeders wil kanaliseren.⁸⁹

Samenvattend toont Juniors beleid een duidelijke continuïteit met dat van zijn vader, maar binnen een nieuwe politieke en economische context. Waar Senior opereerde in een fase van expansie en verovering, moest Junior zijn ambities temperen onder druk van Batavia en de Europese oorlog. Toch wist hij deze druk strategisch te benutten. Door vrede met Raja Singha voor te stellen op voorwaarden die nauwelijks aanvaardbaar waren, hield hij feitelijk de situatie in stand en behield hij VOC-beheer over cruciale gebieden.

Hoewel hij zich formeel onthield van verdere militaire uitbreiding, blijkt uit zijn beleid en memorie dat de expansionistische ambitie nooit verdwenen is. In plaats van directe actie koos hij voor afwachtend strategisch beheer, waarbij hij noch tot aanval overging, noch tot teruggave bereid was. Zodra de omstandigheden weer gunstig zouden zijn, bijvoorbeeld na de dood van de koning, zou de VOC haar positie kunnen versterken. Daarmee bleef Juniors koloniale koers fundamenteel gericht op uitbreiding, maar kwam daar in de praktijk weinig van terecht.

2.6 Conclusie

Het expansionistische beleid op Ceylon tussen 1662 en 1679 kende grote continuïteit, maar werd gekenmerkt door duidelijke verschillen in uitvoering en context tussen de verschillende gouverneurs. Rijcklof van Goens senior trad in zijn eerste termijn (1662–1663) op als een overtuigd voorstander van uitbreiding, maar werd geremd door Batavia's voorzichtigheid en het fragiele financiële herstel na eerdere oorlogen. Zijn plannen voor een complete omsingeling van het koninkrijk Kandy en militaire versterking van de VOC-posities werden afgewezen. Daarnaast wist hij ook zijn ideeën

⁸⁸ Goens, *Memoirs of Rycklof van Goens*, 32.

⁸⁹ Goens Jr., *Memoir left by Rycklof van Goens Jr.*, 12-13.

tot economische consolidatie via fortificatie en monopolisering van de kaneel- en zoutproductie niet te volbrengen.

Na het intermezzo volgde Van Goens' tweede termijn (1665–1675), dat een heropleving van het expansionisme bracht. De orders van Batavia om strategische havensteden als Trincomalee en Kottiyar te bezetten, bood hem het langverwachte momentum. Met gebruik van selectieve informatie over een opstand in Kandy en via gerichte propagandaberichten aan de Heren XVII, wist hij steun te verkrijgen voor verdere uitbreiding. Zijn optreden werd steeds autonomer en omzeilde Batavia via directe communicatie met Nederland. Toch begon tegen het einde van zijn ambtstermijn ook voor hem het tij te keren, door een openlijke oorlog met Kandy, militair verlies en afnemende steun van de centrale bestuursorganen. Zijn tweede memorie toont een meer gematigde toon, waarin voorzichtigheid en institutionele opbouw worden benadrukt. Expansionisme werd hier ondergeschikt gemaakt aan conservatie.

Onder Rijcklof van Goens junior (1675–1679) werd het beleid in grote lijnen voortgezet, maar in een veranderde geopolitieke context. De oorlog met Frankrijk begon zijn financiële tol te eisen tijdens het aantreden van Junior. Dit dwong Batavia tot terughoudendheid en de wens om gebieden aan Kandy terug te geven. Junior saboteerde deze plannen subtiel door onhaalbare vredesvoorwaarden te stellen en zo de status quo te behouden. Zijn memorie toont dat hij geen gebied wilde opgeven, maar ook geen actieve aanval wilde inzetten. Dit betuigt een strategisch afwachtende houding. Koloniaal beleid werd verder aangescherpt met een verbod op huwelijken tussen Europeanen en inheemsen, waarmee hij zijn vaders koloniale visie verankerde. Kortom, waar Van Goens senior zich ontpopte als expansionist pur sang, toonde zijn zoon zich vooral een strateeg die binnen beperkingen de VOC-positie wilde vasthouden. Hustaert en Roothaes vervulden louter een beheerfunctie. De verschuiving van offensieve uitbreiding naar gecontroleerde consolidatie en voorbereiding op toekomstige kansen markeert de overgang van een veroveringsfase naar structureel koloniaal bestuur op Ceylon.

Hoofdstuk 3: Pacificatie en verzoening

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de transitie naar passief VOC-beleid op Ceylon centraal in de periode 1679-1702. Hierin worden de gouverneurs Laurens Pijl, Thomas van Rhee en Gerrit de Heere behandeld. Waar vorige hoofdstuk het hoogtepunt van het expansionisme analyseerde, richt dit hoofdstuk zich op de periode waarin afstand werd genomen van militaire gebiedsuitbreiding en plaats werd gemaakt voor toenadering naar Kandy, diplomatie en strategisch behoud.

Laurens Pijl wordt gepresenteerd als de eerste gouverneur die actief brak met het heersende expansionistische denken, uitgaande van militaire zwakte en economische inefficiëntie. Zijn opvolger, Thomas van Rhee, bouwde voort op deze lijn en zocht nadrukkelijker samenwerking met het koninkrijk Kandy, al werd zijn hervormingsdrang beperkt door Batavia. Gerrit de Heere kwam in een spanningsveld terecht tussen Batavia en de Heren XVII, en probeerde hierin een evenwichtige koers te varen.

Dit hoofdstuk laat zien hoe het VOC-beleid op Ceylon evolueerde van expansie naar consolidatie, met blijvende spanningen tussen idealen, bestuursstructuren en geopolitieke belangen.

3.2 Laurens Pijl (1679-1692)

Laurens Pijl begon zijn carrière bij de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) lang voor zijn benoeming tot gouverneur van Ceylon. Hij doorliep diverse rangen en functies, waaronder die van koopman en uiteindelijk commandeur van Jaffnapatnam.⁹⁰ In 1679 volgde hij Van Goens junior op als gouverneur van Ceylon en zou deze functie dertien jaar lang bekleden. Volgens Van Imhoff behoorde Pijl tot de eerste bestuurders die afstand namen van het expansiebeleid, mede ingegeven door economische overwegingen. Daarnaast wordt hij beschouwt als een van de invloedrijkste hervormers

⁹⁰ Goens, *Memoirs of Rycklof van Goens*, 28.

van het gouverneurschap op Ceylon.⁹¹ Pijl genoot ook aanzien bij de inlandse machthebbers. De koning van Kandy prees hem, samen met Hulft, als een van de weinige VOC-bestuurders met wie hij goed kon samenwerken.⁹² Opmerkelijk is dat de memorie van overgave van Pijl nooit officieel is uitgegeven en enkel raadpleegbaar is via het Nationaal Archief.⁹³ In tegenstelling tot andere memories is deze niet gericht aan zijn opvolger, Thomas van Rhee, maar aan Adriaan van Rheede tot Drakenstein, de toenmalige directeur-generaal. Vermoedelijk wist Pijl op het moment van schrijven nog niet wie hem zou opvolgen. De memorie behandelt zoals gebruikelijk handelszaken en militaire posities, maar biedt ook inzicht in zijn visie op het beleid ten aanzien van expansie en vrede met Kandy.

Het beleid van Pijl op Ceylon kan worden opgesplitst in twee duidelijk te onderscheiden fasen. De eerste fase begon zelfs nog vóór zijn aanstelling als gouverneur. Pijl pleitte in die periode al voor het onvoorwaardelijk teruggeven van de sinds 1665 veroverde gebieden aan Raja Singha, de koning van Kandy. Hij baseerde zich daarbij mede op militaire rapporten die aantoonde dat de VOC in mankracht volstrekt ondergeschikt was aan de legers van de koning, waarbij het verschil werd geschat op ongeveer een factor 200. Gezien de zwakke militaire positie was voortzetting van het expansiebeleid volgens Pijl onverstandig. Hoewel zijn standpunten sterk afweken van die van gouverneur-generaal Van Goens, vonden ze geleidelijk weerklank binnen de Compagnie.⁹⁴ Bij zijn benoeming tot gouverneur beloofde Pijl formeel aan Raja Singha de eerder veroverde gebieden terug te zullen geven.⁹⁵ Daarnaast hervatte hij het versturen van geschenken aan de koning, een gebruik dat bedoeld was om de vriendschappelijke betrekkingen te herstellen.

Op economisch vlak wilde Pijl ook hervormen. In 1670 was het bestaande VOC-monopolie op kaneel en olifanten drastisch uitgebreid met diverse andere goederen. Deze maatregel had echter nauwelijks financiële baten opgeleverd en zorgde juist voor hoge handhavingskosten. Pijl stelde daarom voor om het beleid terug te draaien en

⁹¹ Roelofs, *De VOC in Azië*, 28-29.

⁹² Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 190.

⁹³ Nationaal Archief Den Haag, VOC-Archief, inv.nr. 1519, Memorie van Overdracht van Laurens Pyl aan Thomas van Rhee.

⁹⁴ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 164-167

⁹⁵ P. E. Pieris, *Ceylon and the Hollanders, 1658-1796* (Tellippalai 1918) 30.

enkel de oudere, winstgevendere monopolies te behouden. Hij begon direct na zijn aankomst op Ceylon met het afbouwen van de uitbreiding uit 1670.⁹⁶ Hij stuitte al snel op verzet van de Heren XVII, die overtuigd waren van het nut van brede monopolies, mede door hun successen elders in Azië. Ondanks zijn inspanningen bleven de meeste monopolies dan ook bestaan.⁹⁷ In zijn memorie beklaagt Pijl zich bovendien over de lage katoenproductie op het eiland.⁹⁸ Dit is een impliciete verwijzing naar zijn wens om het monopolie op katoen op te heffen.

Na zijn aankomst op Ceylon werd al snel duidelijk dat de uitvoering van Pijls plannen aanzienlijk complexer was dan vooraf ingeschat. Het officiële beleid van Batavia stelde voor om gebieden aan de koning van Kandy terug te geven. Hieraan belangrijke voorwaarde aan verbonden, teruggave zou enkel plaatsvinden indien dit naar verwachting tot duurzame vrede zou leiden. De praktische uitvoering van dit beleid werd volledig overgelaten aan de koloniale regering op Ceylon.⁹⁹ Nu zowel Batavia als Pijl zelf zich achter het principe van gebiedsteruggave schaarden, leek de realisatie ervan aanvankelijk slechts een kwestie van tijd.

De tweede fase van Pijls bestuur begon vrijwel direct na zijn aantreden en kenmerkte zich door een meer behoudende koers. Pijl begon afstand te nemen van zijn eerdere beloften aan Raja Singha. De koning, op leeftijd en verzwakt, leek niet meer in staat een effectieve militaire campagne te leiden. Zijn gezondheid verslechterde zodanig dat zijn overlijden een kwestie van tijd was. De onzekerheid over zijn opvolging voedde bij de VOC de vrees voor een mogelijk vijandige nieuwe koning. Pijl koos daarom voor een strategie van behoud. De VOC zou de gebieden in haar bezit voorlopig behouden als onderhandelingsmiddel. In plaats van actieve teruggave pleitte hij in Batavia voor het behoud van de legergrootte op Ceylon, een duidelijk teken dat er geen sprake meer was van pacificatie. Batavia greep hierop niet in, mede omdat de situatie stabiel leek. De

⁹⁶ Peradeniya, 'Dutch sovereignty in Ceylon', 8-9.

⁹⁷ 'Dutch commercial policy in Ceylon and its effects on Indo-Ceylon trade 1690-1750' in: Arasaratnam, *Ceylon and the Dutch, 1600-1800: external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (Aldershot 1996) 110-111.

⁹⁸ NA, VOC-Archief, inv.nr. 1519, Memorie van Overdracht Laurens Pyl, ff. 106-109.

⁹⁹ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon, 170, 175-176.*

kaneeloogst verliep zowel in VOC- als in Kandyaans gebied zonder grote incidenten.¹⁰⁰ Naast Pijl leek Batavia nu ook het aanhouden van de betwiste gebieden te zien als potentiële onderhandelingskaart.

Pijls plan tot afschaffing van de monopolies kreeg geen vervolg. De VOC-top bleef vasthouden aan het belang van de monopolies, zowel om economische als politieke redenen. Voor de onderhandelingen met een nieuwe koning zouden zij immers een belangrijke troef kunnen vormen. De verzoeningsgezinde houding van Pijl verloor rond 1687 duidelijk aan kracht.¹⁰¹ De situatie op het eiland bevond zich in een soort impasse, waarbij de VOC afwachtte op de dood van de koning.

In 1687 overleed Raja Singha II. Zijn opvolging door zijn zoon, Wimala Dharma Surya II, werd snel bevestigd aan de VOC. Deze had zich jarenlang buiten de publieke sfeer gehouden en bleek na zijn aantreden een minder autonome leider te zijn dan zijn vader.¹⁰² Hij liet zich sterker beïnvloeden door zijn adviseurs, wat hem in de ogen van de VOC tot een mogelijk geschikte gesprekspartner maakte. Uit zijn opleiding, die gericht was op vredesbehoud met de VOC, blijkt dat Raja Singha zijn zoon had voorbereid op een minder vijandige koers.¹⁰³

Pijl zag in de troonsbestijging van Wimala Dharma Surya II een kans voor diplomatie en stuurde direct een ambassadeur met een vredesvoorstel. Hierin eiste de VOC blijvend bezit van enkele betwiste gebieden en de bijbehorende monopolies. Hoewel de koning dit voorstel afwees, stond hij in 1687 wel toe dat de Compagnie kaneel pelde in zijn gebied. Pijl werd uitgenodigd voor persoonlijke onderhandelingen, over een mogelijk vredesverdrag, maar kwam niet tot stand.¹⁰⁴ In plaats daarvan stuurde hij jaarlijks een ambassade met geschenken in ruil voor toegang tot de kaneeloogst. Hoewel die giften soms werden geweigerd, verliep deze praktijk meestal zonder problemen.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 177-185.

¹⁰¹ I. Peradeniya, 'Wimala Dharma Surya II (1687-1707) and his relations with the Dutch' in: Arasaratnam, *Ceylon and the Dutch, 1600-1800: external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (Aldershot 1996) 60.

¹⁰² Ibidem, 59.

¹⁰³ Arasaratnam, *Dutch power in Ceylon*, 191.

¹⁰⁴ Peradeniya, 'Wimala Dharma Surya II', 62-63.

¹⁰⁵ Pieris, *Ceylon and the Hollanders*, 35-36.

In zijn memorie aan zijn opvolger wijst Pijl nog op twee opmerkelijke zaken. Ten eerste pleit hij voor de versterking van diverse forten, met name Galle. Hij wijst op een arbeidstekort als oorzaak van de trage voortgang van de bouw. De officiële reden voor deze versterking zou liggen in externe dreiging van buitenlandse mogendheden.¹⁰⁶ In de secundaire literatuur is echter geen sprake van een dergelijke dreiging tijdens zijn ambtstermijn. Dit suggereert dat Pijl het gevaar van Kandy mogelijk als de werkelijke aanleiding zag, maar dit verhulde in zijn rapport.

Deze interpretatie wordt versterkt door een tweede passage in zijn memorie, waarin hij stelt dat de inheemse bevolking van recent teruggegeven gebieden nog steeds loyaal is aan de VOC. Volgens Pijl zou deze loyaliteit in de toekomst van strategisch nut kunnen zijn, bijvoorbeeld bij een herovering.¹⁰⁷ Het feit dat Pijl dit aanhaalt in een officieel document duidt erop dat hij, ondanks het ogenschijnlijk verzoenende karakter van zijn beleid, altijd oog hield voor mogelijke toekomstige conflicten.

Het gouverneurschap van Laurens Pijl markeerde een omslagpunt in het VOC-beleid op Ceylon. Waar zijn voorgangers vasthielden aan militair expansionisme, zocht Pijl aanvankelijk naar diplomatieke oplossingen en economische hervorming. Zijn streven naar gebiedsteruggave en beperking van het monopoliebeleid getuigde van pragmatisme en realiteitszin, ingegeven door militaire zwakte en economische inefficiëntie. Toch bleek de uitvoering van zijn plannen moeilijk. Onder invloed van veranderende machtsverhoudingen en de onzekerheid rond de opvolging van Raja Singha schoof Pijl geleidelijk op naar een meer behoudende koers. Zijn beleid bleef uiteindelijk steken in een afwachtende houding, waarbij strategisch behoud van territorium en handelsprivileges vooropstonden. Ondanks vredesgezinde intenties bleef hij in zijn memorie nadrukkelijk wijzen op het belang van militaire paraatheid en potentiële loyaliteit in teruggegeven gebieden. Dit wijst erop dat hij een toekomstig conflict niet uitsloot. Daarmee weerspiegelt zijn gouverneurschap de spanningen tussen idealen van verzoening en de realiteit van koloniale machtsbehoud. Pijl deed in

¹⁰⁶ NA, VOC-Archief, inv.nr. 1519, Memorie van Overdracht Laurens Pyl, ff. 92-99.

¹⁰⁷ Ibidem, 120-123.

1692 afstand van het gouverneurschap, naar herhaaldelijk verzoek om vervangen te worden.

3.3 *Thomas van Rhee (1692-1697)*

Na het aftreden van Laurens Pijl werd Thomas van Rhee in 1692 benoemd tot gouverneur van Ceylon. Net als zijn voorganger had Van Rhee al een lange carrière binnen de Verenigde Oost-Indische Compagnie achter de rug. Hij had onder andere gediend als commandeur van Galle, een strategisch belangrijk VOC-bolwerk in het zuiden van het eiland.¹⁰⁸ In tegenstelling tot de meer spraakmakende gouverneurs voor hem, is er in de historiografie relatief weinig over Van Rhee geschreven. Dat heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat zijn ambtsperiode plaatsvond in een betrekkelijk stabiele tijd, waarin grote militaire conflicten of politieke verschuivingen uitbleven. Toch laat zijn memorie, in combinatie met de bredere context waarin hij opereerde, zien dat er wel degelijk relevante ontwikkelingen plaatsvonden aan het einde van zijn gouverneurschap.

Vanaf het begin van zijn bestuur was er een merkbare afname in spanningen met het koninkrijk Kandy. De VOC kon jaarlijks rekenen op toestemming van koning Wimala Dharma II om kaneel te pellen op diens grondgebied. De oogsten waren soms zelfs zo overvloedig dat er te weinig scheepsruimte was om alle kaneel te vervoeren. In die gevallen werd het overschot verbrand om prijsdaling op de markt te voorkomen. Ook wanneer kaneelpellers probeerden te vluchten naar Kandy's gebied om onder hun werkplicht uit te komen, werden zij vaak door de koning teruggestuurd.¹⁰⁹ Deze praktijk wijst op een goed functionerende verstandhouding en wederzijds respect.

Van Rhee bouwde voort op de diplomatieke koers van Pijl. Hij voerde een hoffelijk beleid richting de koning van Kandy en pleitte in zijn memorie expliciet voor het voortzetten van deze aanpak.¹¹⁰ Elk jaar werd formeel toestemming gevraagd voor het betreden van koninklijk gebied voor de kaneelwinning, en Van Rhee adviseerde zijn

¹⁰⁸ W. Wijnaendts van Resandt, *De gezaghebbers der Oost-Indische-Compagnie op hare buiten-comptoiren in Azië* (Amsterdam 1944) 63-64.

¹⁰⁹ Pieris, *Ceylon and the Hollanders*, 38-39.

¹¹⁰ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 66-67.

opvolger om dit gebruik in stand te houden.¹¹¹ Hij leek zelfs een stap verder te gaan dan Pijl in het zoeken van toenadering tot Kandy. Hoewel hij de handelsmonopolies van de VOC niet kon opheffen, want Batavia hield die strak in stand, probeerde hij de negatieve impact ervan op de inlandse handel enigszins te verzachten.¹¹² Zo kreeg de koning van Kandy toegang tot bepaalde importgoederen via de Compagnie, een concessie die lange tijd ongekend was. Deze benadering wijst duidelijk niet op expansie, maar eerder op contractie, waarbij er bewust VOC-invloed wordt opgegeven in ruil voor duurzame samenwerking. Voor het eerst sinds de komst van de Compagnie naar het eiland werden substantiële toezeggingen gedaan aan Kandy zonder directe militaire of economische ruil.

Van Rhee wilde, net als Pijl, zich richten op de winstgevende kaneelhandel en het terugschroeven van overbodige monopolies, maar werd daarin voortdurend afgeremd door de centrale leiding in Batavia. Deze spanning lijken zijn tol geëist te hebben op hem en tegen het einde van zijn bestuur nam zijn actieve bemoeienis merkbaar af.

Het kantelpunt in zijn ambtsperiode was de voedselopstand in Kandy in 1696. Als reactie op deze crisis werden op verzoek van het Kandyaanse hof de havens van Kottiyar en Kalpitiya geopend voor handel met Indiase kooplieden. Hoewel Europese schepen geen toegang kregen, konden Indiase handelaren via deze havens rijst en andere goederen aanvoeren.¹¹³ Dit initiatief was niet alleen in het voordeel van Kandy, maar ook van de VOC, die hierdoor minder te lijden had onder voedseltekorten. Het trok namelijk handelaren aan die voorheen de Ceylonse havens vermeden, vanwege de aanwezigheid van de Compagnie. Deze handelaren brachten nu weer extra rijstvrachten met zich mee.¹¹⁴ Historici verschillen van mening over de precieze datering van deze maatregel. Zowel Pieris als Peradeniya plaatsen de opening in 1696¹¹⁵, maar in

¹¹¹ T. van Rhee, Sophia Anthonisz en R.G Anthonisz, *Memoir of Thomas van Rhee, governor and director of Ceylon, for his successor, Gerrit de Heere, 1697* (Colombo 1915) 45.

¹¹² K.M. de Silva, *A history of Sri Lanka* (London 1981) 152.

¹¹³ Pieris, *Ceylon and the Hollanders*, 43-44.

¹¹⁴ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 65.

¹¹⁵ I. Peradeniya, 'The Kingdom of Kandy: aspects of its external relations and commerce' in: Arasaratnam, *Ceylon and the Dutch, 1600-1800: external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (Aldershot 1996) 121.

een later artikel noemt Peradeniya het jaar 1697¹¹⁶, wat de maatregel onder het gouverneurschap van Gerrit de Heere zou brengen. Uit de memorie van Van Rhee blijkt dat het plan voor het openen van de havens al in 1696 was opgesteld, met de bedoeling het beleid daadwerkelijk te laten ingaan aan het begin van 1697.¹¹⁷ De verantwoordelijkheid voor deze beslissing ligt dus bij Van Rhee, niet bij zijn opvolger. Opvallend is echter dat hij in zijn memorie nauwelijks aandacht besteedt aan deze ingrijpende ontwikkeling. Hij vermeldt slechts beknopt dat de maatregel gunstig zou uitpakken voor de belastinginkomsten op textiel. Deze summiere behandeling van zo'n belangrijk beleidsmoment zegt veel over zijn afgenomen betrokkenheid in de slotfase van zijn gouverneurschap.

In dezelfde periode begon Batavia aan te sturen op het sluiten van een formeel vredesverdrag met Kandy.¹¹⁸ Dit was een aanzienlijke onderneming omdat het laatste verdrag in 1649 was gesloten.¹¹⁹ Ook hierover is Van Rhee nauwelijks uitgesproken. Hij verwijst er alleen indirect naar in een passage over de mogelijke versterking van fort Malwana. Als het verdrag zou worden ondertekend, moest van Batavia de versterking worden gestaakt.¹²⁰ Van Rhee herhaalt simpelweg deze instructie, zonder verdere toelichting of advies. Waar eerdere gouverneurs zich actief bemoeiden met dergelijke beleidskeuzes, liet Van Rhee het initiatief volledig bij Batavia en de Heren XVII.

Zijn gouverneurschap eindigde in een sobere sfeer. Dat lijkt niet alleen te maken te hebben met het politieke klimaat, maar ook met persoonlijke omstandigheden. Zijn vrouw, Henriëtta van Kriekenbeek, was in 1696 overleden en Van Rhee had daarna aangegeven dat hij zijn functie wilde neerleggen. Dit liet enige tijd op zich wachten en tot zijn frustratie te horen dat de Compagnie hem terug naar Amsterdam wilde halen, terwijl hij had gehoopt in Azië te blijven.¹²¹ Zijn memorie ademt daardoor een toon van vermoeidheid en gelatenheid, het slotstuk van een bestuurder die wel wilde hervormen, maar daar nauwelijks ruimte voor kreeg.

¹¹⁶ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 65.

¹¹⁷ Rhee, *Memoir of Thomas van Rhee*, 19.

¹¹⁸ De inhoud van dit verdrag wordt in de volgende paragraaf verder besproken, aangezien de uitvoering ervan pas na afloop van Van Rhees gouverneursperiode gestalte kreeg.

¹¹⁹ Roelofs, *De VOC in Azië*, 21.

¹²⁰ Rhee, *Memoir of Thomas van Rhee*, 51.

¹²¹ Wijnaendts van Resandt, *De gezaghebbers der Oost-Indische-Compagnie*, 63-64.

3.4 Gerrit de Heere (1679-1702)

Aan het begin van 1697 werd Gerrit de Heere benoemd tot de veertiende gouverneur van Ceylon namens de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC). Hij volgde daarmee de uitgeputte Thomas van Rhee op. De Heere had op dat moment nog geen lange loopbaan binnen de Compagnie achter de rug, wat bijzonder was voor het gouverneurschap op Ceylon. Helaas is er geen memorie van overgave van hem overgeleverd, omdat hij kort na zijn aftreden als gouverneur overleed op Ceylon.¹²² Dit gebrek aan persoonlijke reflectie maakt het moeilijk om zijn beleid vanuit zijn eigen perspectief te duiden. Toch is zijn periode als gouverneur relevant voor dit onderzoek, omdat hij juist in een tijd van toenemende terughoudendheid weer expansionistische stappen probeerde te zetten. Om die reden verdient zijn gouverneurschap nadere bestudering. Er zijn slechts weinig uitgebreide secundaire bronnen beschikbaar over het gouverneurschap van De Heere. De beschikbare literatuur bevat echter waardevolle en gedetailleerde informatie. Daarom is deze paragraaf hoofdzakelijk gebaseerd op een beperkt aantal terugkerende bronnen.

Toen De Heere arriveerde op Ceylon, was de politieke situatie uiterst fragiel. Vanuit Batavia werd sterk aangedrongen op vredesonderhandelingen met het koninkrijk Kandy, waarbij De Heere de taak kreeg om dit beleid voort te zetten. Hij nam dus een mandaat mee uit Batavia om de verhoudingen met Kandy te normaliseren.¹²³ Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven had hij de instructie gekregen van zijn voorganger Van Rhee om diens beleid te continueren. De situatie die hij voor De Heere had achtergelaten was erbarmelijk. Het beleid op Ceylon had hij volledig uit handen gegeven aan Batavia en de Heren XVII, waardoor De Heere zich nu binnen deze omstandigheden moest positioneren.

Batavia was van plan de forten van Trincomalee en Batticaloa prijs te geven aan Kandy als onderdeel van een poging tot het sluiten van een vredesverdrag. Deze oostelijke posten werden beschouwd als kostenposten en als obstakels voor het beoogde vredesproces. Bovendien was de handel met Kandy inmiddels toegestaan,

¹²² Wijnaendts van Resandt, *De gezaghebbers der Oost-Indische-Compagnie*, 64-65.

¹²³ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 66-67.

wat de militaire noodzaak voor het aanhouden van deze forten volgens Batavia deed vervallen. Deze forten waren immers opgericht om het handelsmonopolie van de VOC op Ceylon te controleren. De Hoge Regering bereidde daarom een ambassade vanuit Colombo voor, met als doel om tot een formeel verdrag te komen. Op dat moment greep de Heren XVII in, met instemming van De Heere. Zij waren van mening dat het prijsgeven van de oostkust grote risico's met zich meebracht, vooral vanwege de dreiging van buitenlandse mogendheden zoals Engeland en Frankrijk. Toegang van deze Europese machten tot Kandy zou de positie van de VOC op het eiland ernstig kunnen ondermijnen.¹²⁴ De Heren XVII beschouwden de rechtvaardiging van de bezetting van Ceylon door de Compagnie al als discutabel. Het openstellen van het eiland voor andere Europese mogendheden werd dan ook als een onverstandig en risicovol plan gezien.¹²⁵

Het beleid van De Heere en de Heren XVII ging verder dan alleen verzet tegen de voorstellen uit Batavia. Zij zagen bredere structurele problemen in de houding van de Compagnie tegenover de koning van Kandy. Zo vonden zij de kosten van de geschenken buitensporig hoog en stoorden zij zich aan de onderdanige houding die tegenover de koning werd aangenomen. Ook moest de Compagnie volgens hen haar aanspraken op de bezette gebieden krachtiger en duidelijker overbrengen. Als het aan De Heere had gelegen, was de open en toegeeflijke koers die op Ceylon werd gevolgd, binnen een jaar volledig omgeslagen. Toch werd hij door de Hoge Regering uitdrukkelijk verzocht om de vriendschappelijke betrekkingen met Kandy te behouden.¹²⁶ Daarmee koos De Heere formeel voor het gematigde beleid van de Heren XVII, maar in de praktijk voerde hij een compromis uit tussen hun visie en die van Batavia.

Hoewel er geen formeel verdrag werd gesloten tussen beide machten op Ceylon, bleef de handel via de koninklijke havens voor Kandy toegankelijk. Toen de toezeggingen van de Compagnie echter tegenvielen, besloot koning Wimala Dharma in 1700 alle uitgangen vanuit Kandy naar buiten het rijk af te sluiten.¹²⁷ Hiermee wilde hij de handel uit zijn koninkrijk centraliseren en controleren. Forten van de VOC werden

¹²⁴ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 65-67.

¹²⁵ Peradeniya, 'The Kingdom of Kandy', 121.

¹²⁶ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 66-67.

¹²⁷ De Silva, *A History of Sri Lanka*, 152.

daardoor handelsstrategisch afgesneden, en de Compagnie zag zich geconfronteerd met ernstige leveringsproblemen, zowel qua handelswaar als qua voedselvoorziening. Kandy daarentegen kende een periode van economische bloei, waarbij vermoedelijk zelfs tussenhandelaren actief waren voor de Engelsen.

De Heren XVII zagen zich genoodzaakt opnieuw in te grijpen. In lijn met hun streven naar controle en exclusiviteit, gaven zij opdracht om de havens opnieuw te sluiten voor de koning van Kandy. Deze instructie werd gegeven in 1702, vlak voor het overlijden van De Heere. De uitvoering ervan vond uiteindelijk pas plaats in 1703.¹²⁸ Het is onwaarschijnlijk dat koning Wimala Dharma op de hoogte was van deze beleidswijziging. Uit bronnen blijkt namelijk dat hij na het overlijden van De Heere zijn troepen juist opdracht gaf om de bezittingen van de VOC extra zorgvuldig te bewaken, mogelijk als blijk van respect of uit diplomatieke voorzichtigheid.

Het gouverneurschap van Gerrit de Heere markeert een periode van spanningen binnen het VOC-beleid op Ceylon. Hoewel De Heere weinig ervaring had en geen memorie van overgave naliet, tonen de bronnen aan dat hij zijn eigen weg zocht tussen het gematigde beleid van Batavia en de krachtigere lijn van de Heren XVII. Zijn opvattingen sloten inhoudelijk vaak aan bij die van de Heren XVII, maar in de praktijk voerde hij doorgaans een compromis uit tussen beide visies. De Heere verzette zich tegen het opgeven van strategische forten en probeerde de VOC-positie te versterken, uit vrees voor Europese rivalen. Zijn beleid weerspiegelt de interne verdeeldheid binnen de Compagnie en benadrukt het belang van lokaal initiatief binnen het koloniale bestuur.

3.5 Conclusie

Laurens Pijl, Thomas van Rhee en Gerrit de Heere gaven elk een eigen invulling aan het VOC-beleid op Ceylon, maar hun benadering kende opvallende overeenkomsten. Het agressieve expansionisme was vanaf Pijl compleet van Ceylon verdwenen, ingegeven

¹²⁸ Peradeniya, 'Vimala Dharma Surya II', 66-68.

door veranderde omstandigheden binnen de VOC en op het eiland zelf. Toch was er nog verschil in vijandigheid richting Kandy te merken.

Pijl was de eerste gouverneur die openlijk brak met het eerder dominante expansionisme. Geconfronteerd met een zwakke financiële en militaire positie van de Compagnie, koos hij voor vrede door gebieden terug te geven aan Kandy en monopolies los te laten. Deze pragmatische koers was ook ingegeven door onzekerheden rond de opvolging van koning Raja Singha, waardoor Pijl voorzichtig wilde opereren om te voorkomen dat VOC-bezittingen in vijandige handen zouden vallen.

Van Rhee zette de diplomatieke koers van Pijl voort en was aanvankelijk ambitieuzer in zijn hervormingsplannen. Hij onderhield goede relaties met Kandy en wilde concessies doen aan de inlandse handel om stabiliteit te bevorderen. Zijn beleid werd echter herhaaldelijk afgewezen door Batavia. Het verlies van zijn vrouw en de aanhoudende tegenwerking leidden tot een afnemende inzet. Aan het einde van zijn ambtsperiode volgde hij zonder veel overtuiging de lijnen die vanuit Batavia en de Heren XVII werden uitgezet op de grote beleidskwesties. Zijn verminderde betrokkenheid wijst op teleurstelling en uitputting door de beperkte beleidsruimte waar hij als gouverneur mee moest werken.

De Heere volgde Van Rhee op in een politiek instabiele situatie. In tegenstelling tot zijn voorgangers koos hij duidelijker partij in het spanningsveld tussen Batavia en de Heren XVII. Hij schaarde zich achter de Heren XVII, die de toegeeflijke houding jegens Kandy wilden beëindigen. Toch was zijn optreden in de praktijk terughoudend, mede door de voortdurende inmenging van Batavia. Zijn koers was minder ideologisch gedreven, maar eerder een poging om de balans te bewaren binnen het verdeelde VOC-bestuur.

Gezamenlijk representeren deze drie gouverneurs een fase van pragmatisch en diplomatiek beleid, gericht op stabiliteit en vrede met Kandy. Hun optreden toont echter ook de structurele beperking van hun positie. Zij moesten laveren tussen lokale omstandigheden en de belangen van hogerhand. Daarom arriveerden zij vaak met ideologische overtuigingen op Ceylon, maar vertrokken uiteindelijk gedesillusioneerd door de voortdurende tegenwerking die zij ondervonden. Ondanks nuanceverschillen in

persoonlijke inzet en loyaliteit, blijven zij vooral uitvoerders van het beleid zoals dat vanuit Batavia en Amsterdam werd bepaald.

Conclusie

Het expansionistische beleid van de VOC-gouverneurs op Ceylon tegenover het koninkrijk Kandy toont een duidelijke ontwikkeling van juridisch verpakt opportunisme, via militair assertief imperialisme, naar diplomatiek pragmatisme. Gedurende de drie onderscheiden periodes vormen continuïteit en contextafhankelijke veranderingen de sleutel tot het begrijpen van de VOC-strategie. De rode draad is het streven naar controle en consolidatie, maar de middelen en motivatie veranderden fundamenteel met de tijd.

In de eerste periode (Maetsuyker 1646-1650, Van Kittensteyn 1650-1653, Van der Meijden 1653-1662) zien we de aanloop naar het VOC-expansionisme waarbij pragmatisme en juridische dekmantels de boventoon voeren. Maetsuyker legitimeerde militaire en territoriale ingrepen door zich te beroepen op contracten en schulden, waarbij de schending van het verdrag met Kandy als noodzakelijk kwaad werd gepresenteerd. Zijn handelen toont dat de juridische façade in de vroege fase een belangrijk middel was om het beleid acceptabel te maken voor Batavia en Amsterdam. Dit gaat vooral over de punten als het bezetten van de steden tot de schulden afbetaald zijn door Kandy en het verwijzen naar het overtreden van het verdrag door het koninkrijk. Van Kittensteyn zette dit beleid voort, maar toonde zich terughoudender en koos vooral voor een defensieve benadering. Hij was wellicht de eerste die inzag dat militair succes niet gelijkstond aan langdurige stabiliteit. Van der Meijden daarentegen brak met deze terughoudendheid en leidde de eerste openlijke militaire aanval op Kandy, waarmee hij de overgang inluidde van een verdedigingsbeleid naar offensieve expansie.

In de geschiedschrijving wordt Van Goens doorgaans gezien als de schepper van het expansionistische beleid op Ceylon tegen Kandy. Zoals dit onderzoek bewezen heeft was het niet Van Goens die als eerste een expansionistische aanval op het koninkrijk onderneemt, maar Van der Meijden. Met zijn expeditie naar de hoofdstad was er voor het eerst militaire actie ondernomen ten koste van Kandy, onder bevel van een VOC-gouverneur.

In de tweede periode (Van Goens senior 1662-1663 en 1665-1675 en Van Goens junior 1675-1679) neemt Rijcklof van Goens senior een centrale plaats in. Zijn optreden

illustreert het klassieke beeld van de 'expansionist pur sang'. In zijn eerste termijn werd hij echter nog sterk beperkt door het centrale gezag in Batavia, dat herstel en consolidatie vooropstelde, na jaren van oorlog. De bewering van Arasaratnam dat Ceylon gedurende de jaren 1658-1664 de meeste bestuurlijke vrijheid genoot is daarom ook discutabel. De expansiedrang van Van Goens was tijdens zijn eerste termijn al duidelijk merkbaar, met name in zijn memorie. Hij werd in daarin tegengehouden door Batavia. De bestuurlijke vrijheid van de gouverneur op Ceylon was tijdens zijn tweede termijn veel groter. Hoewel hij in eerste instantie gesteund werd door instructies om havensteden in te nemen, was het vooral zijn propaganda die zorgde voor blind vertrouwen bij de Heren XVII, waardoor hij een grootschalige militaire campagne kon uitvoeren. Hij speelde de besturen in Batavia en Amsterdam tegen elkaar uit en maakte gebruik van de institutionele fragmentatie binnen de VOC om zijn eigen agenda door te voeren. Uiteindelijk verzwakte zijn machtsbasis, door militaire tegenslagen, financiële beperkingen en afnemende steun. Zijn tweede memorie, hoewel nog steeds duidelijk expansionistisch, kende een meer gematigde toon.

Zijn zoon, Van Goens junior, consolideerde de veroveringen, maar ging niet verder. Geremd door Batavia en Amsterdam kreeg hij niet de ruimte zijn drang naar expansie uit te voeren. Daarnaast waren ze met name door de sluwheid van zijn vader strikter gaan kijken naar het uitvoerende beleid op Ceylon, waardoor het meer in overeenstemming kwam te staan met het beleid van Batavia en de Heren XVII. Om zijn expansiedrang enigszins tot uiting te laten komen saboteerde junior vredesonderhandelingen, maar zelf actief de aanval te kiezen was geen optie. Deze strategische stilstand, gecombineerd met administratieve verordeningen zoals het huwelijksverbod tussen Europeanen en inheemsen, markeert een overgang van militaire verovering naar sociaal-koloniaal bestuur. De rol van gouverneurs verschuift hier geleidelijk van imperiale uitvoerders naar institutionele beheerders.

De derde periode (Pijl 1679-1692, Van Rhee 1692-1697, De Heere 1697-1702) markeert het definitieve einde van het agressieve expansionistische beleid. Pijl was de eerste gouverneur die niet alleen expansionistische retoriek achterwege liet, maar ook daadwerkelijk gebieden teruggaf aan Kandy. Daarbij hervatte hij het gebruik van geschenken sturen naar Wimala Dharma, om de vriendschappelijke relaties te behouden. Deze beleidswijzigingen weerspiegelen niet zozeer een morele ommekeer,

maar een strategisch besef van de veranderde verhoudingen. De VOC was financieel verzwakt en militair uitgespreid over een te groot gebied door te weinig soldaten. Van Rhee probeerde in die context hervormingen en economische versoepelingen door te voeren door monopolies stop te zetten, maar stuitte op herhaaldelijke tegenwerking vanuit Batavia. Zijn verslechterde persoonlijke omstandigheden en teleurstelling over de beperkte beleidsruimte tonen hoezeer individuele inzet ten onder kon gaan in een logge en hiërarchische bestuursstructuur. De Heere schaarde zich weliswaar achter de Heren XVII, die een hardere lijn voorstonden, maar handelde in de praktijk behoudend. Zijn optreden toont dat gouverneurs inmiddels vooral fungeerden als schakels tussen tegenstrijdige belangen, zonder eigen strategische speelruimte.

De mate van autonomie van de gouverneurs verschilt dus aanzienlijk. In de eerste en tweede periode valt te betogen dat personen als Maetsuyker en Van Goens senior nog aanzienlijke invloed uitoefenden op de koers van het beleid, mede dankzij hun vermogen om juridische rationalisaties of informatiepolitiek in te zetten. In periode drie zijn er structurele veranderingen waarneembaar in de autonomie van de gouverneurs. Zij hadden vanaf dat moment niet meer de vrijheid om zelf hun beleid te bepalen, maar werden vooral uitvoerders van het beleid dat voor hen werd uitgezet. Ambities en visie, zoals Van Rhee's hervormingsdrang, raakten naar de achtergrond. Hoogstens kon er een kant gekozen worden als Batavia en de Heren XVII van mening verschilden. Dit ondermijnt het idee dat de gouverneur over het algemeen het beleid bepaalde op Ceylon. Slechts in uitzonderlijke gevallen werd dit verwezenlijkt.

Het antwoord op de hoofdvraag, wat de oorzaak was van de opkomst en de afgang van het expansionistische beleid van de VOC op Ceylon ten opzichte van Kandy, hangt voornamelijk af van de mate van autonomie die de gouverneur van Ceylon genoot ten opzichte van Batavia en de Heren XVII. Uit de onderzochte perioden blijkt dat meerdere gouverneurs, waaronder Maetsuyker, Van Goens junior, De Heere en zelfs Van Goens senior, expansionistische ambities koesterden, die geblokkeerd werden door hogere autoriteiten. Dit kon meerdere redenen hebben. Allereerst had de Compagnie vaak te maken met financiële problemen, waardoor de dure aanvalsexpedities niet betaald konden worden. Daarnaast had de VOC continu problemen met de hoeveelheid gelegeerde soldaten in Azië. De oorlogen met andere Europese machten hadden

prioriteit boven de aanvalsmissies op Ceylon. Ten derde moesten nieuw veroverde gebieden ook bezet worden door meerdere soldaten, wat de Compagnie opnieuw geld kostte. De onderlinge spanningen tussen de Heren XVII en Batavia zorgde op zijn tijd ook voor wisselvallige instructies, puur omdat het ene kamp vond dat het andere teveel zeggenschap had. Ten slotte, nu duidelijk is dat Van Goens de enige gouverneur was die gedurende lagere tijd expansionistisch beleid heeft kunnen voeren. Is het niet bijzonder dat de expansionistische periode precies samenvalt met de periode waarin Raja Singha had besloten een passief beleid te voeren. Vanaf het moment dat de koning de tegenaanval kiest is er gelijk gebiedsverlies te zien aan de kant van de VOC.

Van der Meijden vormde een uitzondering. In de slotfase van zijn gouverneurschap kreeg hij van Batavia toestemming om zelfstandig te handelen, wat resulteerde in een korte maar duidelijke expansionistische interventie. In zekere zin markeert zijn optreden het begin van de actieve veroveringspolitiek van de VOC tegenover Kandy.

Van alle gouverneurs was Rijcklof van Goens senior de enige die over een langere periode daadwerkelijk expansionistisch beleid wist te voeren. Zijn succes hierin lag in het feit dat hij in staat was om de steun van de Heren XVII in Amsterdam te verkrijgen. Via directe communicatie, waarbij hij zich deels onttrok aan de controle van Batavia, presenteerde hij aangedikte of strategisch geselecteerde rapportages waarin hij de economische en militaire voordelen van uitbreiding overdreef. Daarmee wist hij zich een ongebruikelijk hoge mate van beleidsruimte te verschaffen, wat hem in staat stelde een grootschalig en langdurig expansionistisch programma uit te voeren.

In de inleiding van dit onderzoek is aangegeven dat de indeling van het expansionistische beleid van de VOC op Ceylon gebaseerd is op de periodisering zoals die is voorgesteld door gouverneur Van Imhoff in zijn memorie van overgave. Zijn driedeling heeft als uitgangspunt gediend voor de opbouw van dit onderzoek. De analyse in de voorgaande hoofdstukken toont echter aan dat deze indeling niet in alle opzichten houdbaar is. Op meerdere punten moet de periodisering worden bijgesteld om recht te doen aan de feitelijke ontwikkelingen in het VOC-beleid ten opzichte van het koninkrijk Kandy.

Van Imhoff stelt dat het expansionisme begon met de komst van Van Goens senior als gouverneur in 1662. Deze lezing wordt echter weerlegd door de constatering dat diens voorganger, Jacob van der Meijden, al in 1656 een expliciet expansionistische koers inzette. Van der Meijden was de eerste gouverneur die openlijk militaire actie ondernam met als doel gebiedsuitbreiding op Ceylon. Hij initieerde een gewapend conflict met Kandy en zette daarmee de toon voor de jaren die volgden. Hoewel Van Goens senior later deze lijn voortzette en zelfs intensiverde, moet worden erkend dat het startpunt van het VOC-expansionisme niet bij hem, maar bij Van der Meijden ligt.

Daarbij moet worden benadrukt dat de kwalificatie van Van Goens senior als expansionist vooral van toepassing is op zijn tweede ambtstermijn (1675–1680). Tijdens zijn eerste termijn als gouverneur (1662–1663) ontbraken grootschalige militaire campagnes. Zijn intenties waren weliswaar gericht op uitbreiding en overheersing van het binnenland, maar dit vertaalde zich in de praktijk nog niet in concrete veroveringen. Ook op dit punt gaat Van Imhoff voorbij aan de nuance: hij koppelt het begin van de expansionistische fase te direct aan het aantreden van Van Goens, zonder oog te hebben voor de afwezigheid van daadwerkelijke expansie tijdens diens eerste ambtsperiode.

Evenmin blijkt het eindpunt van de expansionistische fase, zoals Van Imhoff dat heeft gedefinieerd, houdbaar. Hij positioneert het einde van het bestuur van Van Goens junior (1679) als afsluiting van deze periode, met het argument dat er vanaf dat moment een beleidswijziging plaatsvond richting consolidatie en diplomatiek beheer. Van Goens junior had een uitgesproken expansionistische visie, maar werd in de uitvoering ervan ernstig gehinderd door institutionele tegenwerking, financiële tekorten en een veranderend politiek klimaat binnen de VOC.

De opvolgende gouverneur, Laurens de Heere, toonde opnieuw de bereidheid om het expansionistische beleid voort te zetten. Ondanks zijn beperkte mogelijkheden ondernam hij concrete stappen om de invloed van de VOC in het binnenland van Ceylon verder uit te breiden. Deze intenties zijn echter door Van Imhoff genegeerd, waarschijnlijk omdat zijn memorie vooral economische en financiële overwegingen centraal stelt. Expansionistische ambities die niet tot tastbare resultaten leidden, kregen in zijn analyse nauwelijks aandacht. Dit laat zien dat Van Imhoffs periodisering in sterke mate bepaald is door de financiële belangen van de Compagnie en de mate van

realisatie van beleid, eerder dan door beleidsintenties of structurele veranderingen in bestuursstijl.

De structurele omslag van actief expansionisme naar defensief en diplomatiek beheer kan daarentegen wel deels worden verklaard door factoren die Van Imhoff noemt. De uitputting van middelen, zowel militair als economisch, speelde een cruciale rol. De oorlogsinspanningen tegen Kandy eisten hun tol in termen van mankracht en kosten. Daarop besloot de Hoge Regering in Batavia de autonomie van de gouverneurs op Ceylon drastisch te beperken. Dit markeert een institutionele verschuiving in het VOC-bestuur, waarbij militaire agressie plaatsmaakte voor pragmatisch diplomatiek beheer. Die omslag kan dus terecht worden gezien als een belangrijke breuklijn in het beleid, maar de exacte timing ervan valt moeilijk te verenigen met de rigide periodisering van Van Imhoff.

De werken van Arasaratnam en Goonewardena sluiten zich gedeeltelijk aan bij het beeld dat Van Goens senior het expansionisme in gang heeft gezet. Zij plaatsen het beginpunt van deze fase in 1658, met de aankomst van Van Goens op Ceylon als generaal. Hoewel dat een logisch scharniermoment lijkt, moet worden opgemerkt dat de feitelijke expansie al eerder begon, namelijk in 1656 onder gouverneur Van der Meijden. In dat jaar vond een militaire aanval plaats op Kandy, een actie die duidelijk expansionistische trekken vertoonde. Daarnaast heeft dit onderzoek laten zien dat er vanaf het bestuur van Maetsuyker al tekenen zijn van expansiedrang. Het is daarom onvoldoende onderbouwd om het expansionisme uitsluitend aan Van Goens toe te schrijven, laat staan om hem als grondlegger te beschouwen.

Een ander belangrijk punt waarop dit onderzoek zich onderscheidt van eerdere literatuur is de aandacht voor diplomatieke en bestuurlijke factoren achter het VOC-beleid. Veel overzichtswerken beperken zich tot beschrijvingen van militaire campagnes en veroveringen, zonder de rol van Batavia, de Heren XVII of de verhouding met Kandy diepgaand te analyseren. In dit onderzoek is juist inzicht verkregen in de institutionele spanningsvelden die het beleid mede vormgaven. Uit de analyse blijkt dat expansionisme niet uitsluitend voortkwam uit individuele ambities van gouverneurs,

maar ook afhankelijk was van goedkeuring, financiering en strategische belangen van hogerhand.

Ten slotte werpen de memories van overgave een interessant licht op de manier waarop het bestuur en de beleidsvoornemens op Ceylon werden overgedragen. Deze documenten waren bedoeld om opvolgers te informeren, maar de inhoud en structuur ervan varieerden sterk. Sommige memories, zoals die van Van Rhee, gaven blijk van politieke vermoeidheid en een gebrek aan motivatie; andere, zoals die van Van Goens senior, bevatten gedetailleerde beschrijvingen van militaire ambities. De vorm en inhoud werden slechts beperkt gestandaardiseerd, ondanks pogingen van de VOC tot uniformering. Zo blijkt dat zelfs binnen deze bronnen de prioriteiten en percepties van de gouverneurs zelf een bepalende rol speelden.

Al met al toont dit onderzoek aan dat het expansionistische beleid van de VOC op Ceylon complexer en gelaagder was dan eerdere periodiseringen doen vermoeden. Zowel het begin- als eindpunt van deze fase verdient herziening, en het is noodzakelijk om beleidsintenties, institutionele beperkingen en diplomatieke factoren mee te wegen in de historische analyse.

Bibliografie

Primaire Bronnen:

Nationaal Archief Den Haag, VOC-Archief, inv.nr. 1519, Memorie van Overdracht van Laurens Pyl aan Thomas van Rhee, ff. 88v-201.

Nationaal Archief Den Haag, VOC Archief, inv.nr. 1243, Tweede boek: Batavia's ingekomen brievenboek deel I 1664, ff. 930-934.

Secundaire bronnen:

Aalbers, J, *Rijcklof van Goens, commissaris en veldoverste der Oost-Indische Compagnie, en zijn arbeidsveld, 1653/54 en 1657/58* (Groningen 1916).

Anthonisz, Sophia en R.G Anthonisz, *Memoir of Thomas van Rhee, governor and director of Ceylon, for his successor, Gerrit de Heere, 1697* (Colombo 1915).

Anthonisz, Sophia en R.G Anthonisz, *Memoir of Hendrick Becker, governor and director of Ceylon, for his successor, Isaac Augustyn Rumpf, 1716* (Colombo 1914).

Anthonisz, Sophia en R.G Anthonisz, *Memoir of Cornelis Joan Simons, governor and director of Ceylon, for his successor, Hendrick Becker, 1707* (Colombo 1914).

Arasaratnam, Sinnappah, *Dutch Power in Ceylon 1658-1687* (1956).

Arasaratnam, Sinnappah, *Ceylon and the Dutch, 1600-1800 : external influences and internal change in early modern Sri Lanka* (Aldershot 1996).

Belt, Albert van den, *Het VOC-bedrijf op Ceylon : een voorname vestiging van de Oost-Indische Compagnie in de 18de eeuw* (Zutphen 2008).

Bailey, Sydney D, 'THE FOUNDATION OF DUTCH POWER IN CEYLON, 1638-1658, by K. W.

Brohier, Richard Leslie, en The Netherlands Alumni Association of Sri Lanka., *Links between Sri Lanka and the Netherlands : a book of Dutch Ceylon* (Colombo 1978).

Cowan, C D, 'K. W. Goonewardena: 'The foundation of Dutch power in Ceylon, 1638-1658.'- Sinnappah Arasaratnam: 'Dutch power in Ceylon, 1658-1687' (Book Review)' 23, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* (London 1960) 408.

DeSilva, CR, 'Ceylon and the Dutch, 1600-1800: External influences and internal change in early modern Sri Lanka - Arasaratnam,S' 19, *International history review* (BURNABY 1997) 661-662.

Dulm, F.J.L. van, 'Zonder eigen gewinne en glorie' : mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en onderhorigheden (Hilversum 2012).

Gaastra, F.S, *Bewind en beleid bij de VOC : de financiële en commerciële politiek van de bewindhebbers, 1672-1702* (Zutphen 1989).

Gaastra, F.S, en Ellen H.L Kasteleijn, *De geschiedenis van de VOC* (Haarlem 1982).

Goens, Rycklof van, Sophia Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Ryclof van Goens, Jun. governor of Ceylon, 1675-1679 to his successor, Laurens Pyl, late commandeur, Jaffanapatnam* (Colombo 1910).

Goens Jr. Rijcklof van, S. Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Ryclof van Goens, Jun. governor of Ceylon, 1675-1679 to his successor, Laurens Pyl, late commandeur, Jaffanapatnam* (Colombo 1910).

- Gommans, J., L. Bes, G. Kruijtzter, *Dutch Sources on South Asia 1600-1825 Volume 1 Bibliography and Archival Guide tot he National Archives at The Hague*, (New Delhi 2001).
- Goonewardena DUTCH POWER IN CEYLON, 1658-1687, by Sinnappah Arasaratnam (Book Review)' 32, *Pacific affairs* (Honolulu 1959) 440-440.
- Goonewardena, K.W, en H.J. de Graaf, *The foundation of Dutch power in Ceylon 1638-1658* (Amsterdam 1958).
- Goor, J. van, *De Nederlandse koloniën : geschiedenis van de Nederlandse expansie, 1600-1975* (Den Haag 1993).
- Goor, J. van, *Kooplieden, predikanten en bestuurders overzee : beeldvorming en plaatsbepaling in een andere wereld* (Utrecht 1982).
- Imhoff, Gustaaf Willem van, Sophia Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Gustaaf Willem baron van Imhoff, governor and director of Ceylon, to his successor, Willem Maurits Bruynink, 1740* (Colombo 1911).
- Jongens, Evert, en Stichting Nederland-Sri Lanka., *De Nederlandse erfenis in Ceylon* (Den Haag 1980).
- Laureyns, M., *Ceylon onder Nederlands Bewind: het politiek-economisch beleid van gouverneur Rijcklof van Goens in de periode 1665-1672* (Masterscriptie Gechiedens, Universiteit Gent).
- Odegard, E., *Patronage, Patrimonialism and Governors' Careers in the Dutch Chartered Companies 1630-1681*, (Leiden 2022).
- Ottow, Willem Martin, *Rijckloff Volckertsz van Goens : de carrière van een diplomaat 1619-1655* (Utrecht 1954).
- Pielat, Jacob Christiaan, Sophia Pieters en R.G Anthonisz, *Memoir left by Jacob Christiaan Pielat to his successor Diederik van Domburg, 1734* (Colombo 1905).
- Pieris, P.E, *Ceylon and the Hollanders, 1658-1796* (Ceylon 1918).
- Pieris, P.E, *Some documents relating to the rise of the Dutch power in Ceylon, 1602-1670, from the translations at the India Office* (London 1973).
- Pieters, Sophia en R.G Anthonisz, *Memoir left by Gustaaf Willem baron van Imhoff, governor and director of Ceylon, to his successor, Willem Maurits Bruynink, 1740* (Colombo 1911).
- Pieters, Sophia en R.G Anthonisz, *Memoir left by Ryclof van Goens, Jun. governor of Ceylon, 1675-1679 to his successor, Laurens Pyl, late commandeur, Jaffanapatnam* (Colombo 1910).
- Putten L.P. van, W. van den Eelaart en R. Egeter van Kuyk, *Koopman en diplomaat : gouverneurs en directeuren van Ceylon 1640-1796* (Rotterdam 2006).
- Reimers, E., *Memoirs of Ryckloff van Goens governor of Ceylon delivered to his successors Jacob Hustaart on December 26, 1663 and Ryckloff van Goens the younger on April 12, 1675* (Colombo 1932).
- Rhee, Thomas van, Sophia Anthonisz en R.G Anthonisz, *Memoir of Thomas van Rhee, governor and director of Ceylon, for his successor, Gerrit de Heere, 1697* (Colombo 1915).
- Raat, Alexander J.P, *The life of governor Joan Gideon Loten (1710-1789) : a personal history of a Dutch virtuoso* (Hilversum 2010).
- Roelofsz, M.A.P, en Vivian B Voss, *De VOC in Azië* (Bussum 1976).
- Silva, K.M. de, *A history of Sri Lanka* (Londo 1981).
- Simons, Cornelis Joan, Sophia Anthonisz en R.G Anthonisz, *Memoir of Cornelis Joan Simons, governor and director of Ceylon, for his successor, Hendrick Becker, 1707* (Colombo 1914).

Thambynayagam, Agnes P, *The gentiles, a history of Sri Lanka 1498-1833* (Bloomington 2009).
Wriggins, W. Howard, 'Review: The Foundation of Dutch Power in Ceylon, 1638-1658 , by K. W.